[illegible]

నీలాసుందరీపరిణయము

కూచిమంచి తిమ్మకవి ప్రణీతము

[illegible]

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు

వారిచేఁ బ్రకటితము.

 [Price Rs. 0-12-0

శ్రీరస్తు.

నీలాసుందరీపరిణయము

కూచిమంచి తిమ్మకవిప్రణీతము

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండు సన్సు వారిచే

ప్రకటితము.

శ్రీ ర స్తు

నీ లా సుం ద రీ ప రి ణ య ము

పీ ఠి క

ఇష్టదేవతాదిప్రార్థనము

లకుఁ దానకం బగుచుఁ
జె న్నలరారెడు వెండికొండపై
మేలికడాని డాల్ హొయలు
మీఱె సుజాబిలితాల మేడలో
వేలుపుఱేఁడు నల్వయును
వెన్నుఁడు గొల్వఁగ మంచుఁగొండరా
చూలిని గూడి వేడుకలఁ
జొక్కెడు లేనెలతాల్పుఁ గొల్చెదన్.

సీ. అలరు పెంగడిమి తోఁటల నాడుపూఁబోడి
పూపవెన్నెల ఱేనిఁ బూనుచాన
కోరి యేనుఁగుమోముఁ గొడుకుఁ గాంచినతల్లి
చిలువతాలుపు వేల్పువలపుటింతి
తెలిబొబ్బమెకపుమేల్తేజి నెక్కెడిదంట
చెడుగురక్కసిమూఁకఁ జిదుముదిట్ట
తొలుపల్కుగెల్కుటం బెలుగలయొలనాఁగ
యొల్లమేల్టెంకికై యొసఁగుచాను

తే. యొనరఁ దెఱగంటితెఱవలయుడిగములకు
నడరి యుడివోనిబలుసిరులిడెడునట్టి
గట్టుదొరపట్టి యెనలేనికనికరమునఁ
బొదలుచును మమ్ము ననయంబుఁ బ్రోచుఁగాత. 2

సీ. కొఱమాలి విసమిడ్డకఱకురక్కసిఁ జెండి
పఱపుమీఱెడుబండి విఱుగఁ ద్రొక్కి
వెఱఁగొప్ప్రేతల మొఱఁగి వెన్నలు మెక్కి
తఱి సూచి ముద్దులు పెఱికివైచి
యఱచేతఁ గొండఁ జూపఱు వొగడఁగఁ బూని
నెరి గిబ్బతోలువేల్పు మురియడంచి
చిఱుతపాయపుగొల్లతెఱవల వలపించి
మఱవక పసులఁ బల్మఱును గాచి

తే. వెఱపెఱుంగక మడుపున నుఱికి కడిమి
మెఱయఁ డక్కరివిసదారి బిఱుసుఁదఱిమి
మఱియుఁ జే రగుతులువల నుఱుమునేసి
వఱలుకఱివేల్పు నెద నెంతు గుఱి దలిర్ప. 3

ఉ. కమ్మనితెమ్మదెమ్మెరలు గ్రమ్మఁగ నిమ్మగుతమ్మిమేడలోఁ
దుమ్మెదకొమ్మ లెమ్మెలను దూఁకొని సీటుగఁ బాటఁ బాడఁ
గాఁ, గొమ్మని పూవుఁదేనియలఁ గూరిమి నామెతలిచ్చి నిచ్చ
లున్, నెమ్మది నుండుపాల్కడలినెయ్యపుఁగూఁతురు మమ్ముఁ
బ్రోచుతన్. 4

[illegible]. తద్దయుఁ బొగడెద వేలుపుఁ
బెద్ద యనన్ జగము లెల్లఁ బెంచుచుఁ బల్కన్

ముద్దియతో నెఱితామర
గద్దియఁ గొలువుండు నల్మొగంబుల ప్రోడన్. 5

చ. బలు తెలిపుల్గు వారువము బంగరువీణెయు మిన్కుటం దెలుం
జిలుకతుటారిబోటియును జిందపుపన్నియ మేనుఁ బొత్తముం
జెలువపుఁదెల్లదమ్మివిరిసింగపుగద్దియుఁ గల్గి యొప్పు న
ప్పలుకులచాన జానలరుపల్కు లొసంగెడుఁగాత నిచ్చలున్.

ఉ. మ్రొక్కు లొనర్తుఁ గేలుఁగవ మోడిచి చొక్కపుఁగొక్కు
జక్కపై, నెక్కుడుబల్వజీరునకు నిమ్ముగ నమ్మినవారిమేల్ప
నుల్, చక్కఁగఁ జేయుదేవరకుఁ జక్కెర కొబ్బెరపండు
లుండ్రముల్, మెక్కెడుపాఁపజందెముల మేటికి బత్తినిమాటి
మాటికిన్. 7

ఆ. పుట్టఁ బుట్టినట్టిదిట్టయు దీవిని
బొడమినట్టిపున్నెములగనియును
మొదలుగాఁగఁ గబ్బములు వేల్పుబాసను
గూర్చినట్టివారిఁ గోరి తలఁతు. 8

ఉ. మున్ను దెనుంగుఁగబ్బములు ముజ్జగముల్ వొగడంగఁ
గూర్చిపే, రెన్నికఁ గన్నబల్లిదుల నిమ్ముగ డెందపుఁదమ్మిలోప
లం, బన్నుగ నిల్పి నిచ్చలును బాయక కూరిమితోఁ దలం
చెదఁ, నన్నయభట్టుఁ దిక్కనను నాచనసోముని నెఱ్ఱప్రెగ్గ
డన్. 9

క. ఎదఁ గుదురగు బత్తిని గొ
ల్చెదఁ బలుపుట్టువులఁ గూరిచినదోసంబుల్

చిదుమంగా వేడుకపె
ల్లిద మొదవెడు దెందులూరిలింగయగురునిన్. 10

ఆ. అనుచు నెల్లవేల్పులను గొల్చి మును కబ్బ
ములను గన్నగాళికులను దలఁచి
గురుని బత్తి నెంచి కోరి యచ్చతెనుంగుఁ
గబ్బమే నొనర్పఁ గడఁగుతఱిని. 11

కవిస్వప్నవృత్తాంతము

సీ. ఏవేల్పు గుదెతాల్పుతీవంచమోముల
తులువల బలుక్రొవ్వు దొలఁగ మీఱె
నేసామి సామేన నేప్రొద్దు వలిగట్టు
దొరపట్టి నర్మిలితోడఁ బూనె
నేతేఁడు పనిమీఱ నీరేడుజగములఁ
బ్రోడయై యనయంబుఁ బ్రోవ నోపె
నేరాయఁ డెనలేనిగారాపుటూడెంపు
జడదారులకు ముత్తి వడి నొసంగె
తే. మన్ను గేస్తుఁడు నగ్గియు మిన్ను నీరుఁ
బ్రొద్దు నెల గాడ్పు లెవ్వానిరూపులయ్యె
నట్టి తెలిగట్టుమన్కిపకైనదిట్ట
యొరపు రాణింపఁ గలలోన నొక్కనాఁడు. 12

సీ. పసిదిండిమెకపురక్కసితోలు మొలఁ జుట్టి
కేల ముమ్మొనవాలు గీలుకొలిపి
చిన్న వెన్నెలతేని సికపువ్వుగాఁ బూని
పెనుచంక నొకజింకపిల్ల నిఱికి

జడలలోఁ దెలినీటిచదలేటిజాల్వాఁటి
జానొంద వెలిబూది మేన నలఁది
తోరంపుఁజిల్వరాతొడవు లిమ్ముగఁ దాల్చి
యెదఁ బున్కసరములు కుదురుపఱచి

తే. మోముఁదమ్మిని జిఱునవ్వు మొలకలెత్త
గుబ్బలులతేనిగారాపుఁగూఁతుతోడ
నుక్కుమిగిలినబలుగిబ్బజక్కి నెక్కి
కొమరుదళుకొత్తమ్రోలఁ గన్గొనఁగనయ్యె. 13

క. అటువలెఁ గనఁబడి యెద మి
క్కుటమగునక్కటిక మొదవ గుబ్బలిదొరయి
ల్లటపల్లుఁడు ననుఁ గన్గొని
దిటముగ నపు డిట్టు లనుచుఁ దెలియం బలికెన్. 14

సీ. నీతండ్రి గంగన నిచ్చనిచ్చలు మమ్ముఁ
బూజించె నపరంజిపూలచేత
నీతల్లి లచ్చమ నే సంతసిలఁగ నో
ములు నోఁచెఁ బుడమివేల్పులకు నెల్ల
నీపినతండ్రు లెన్నికలు గాంచిరి జగ్గ
నయు పింగనయు నర్సనయును మిగిలి
నీతమ్ము లెలమి నొందించిరి మమ్ము సిం
గనయు సూరనయు జగ్గనయుఁ జెలఁగి

తే. నీయనుఁగురాణి బుచ్చమ నెలఁతలెల్ల
మేలనఁ దనర్చె గట్టురాచూలిఁ గొలిచి
మానికంబవు గద కూచిమంచికొలము
నం దరయఁ దిమ్మకవిరాయ యలర నీవు. 15

మ. మును కబ్బంబుల నెల్లఁ జెప్పి యొలమిం బోలొప్పిందుచుఁ
నాకు నస్పనముల్ జేసినప్రోడ వీ విపుడు గూర్పం బూను
నీయచ్చపుం, దెనుఁగుంగబ్బము నిమ్ము నిచ్చలపుబత్తిస్తుత్తి
యుఁ బుత్తియుఁ, నెన రొప్ప న్నమకూర్చు చెప్పుడును నే
నీయొద్దనే యుండెదన్. 16

క. అని నుడువుచు నద్దేవర
కను మొఱఁగిన నపుడు మేలుకాంచి యెదను బొ
యని వేడ్క లొదవ నతనికిఁ
బని యొనరఁగ మ్రొక్కు లొసఁగి బత్తి దలిర్పన్. 17

షష్ఠ్యంతములు

క. లిబ్బులదొరచెలికానికి
గుబ్బలియొకిమీనియనుఁగుఁగూఁతుమగనికిఁ
బెబ్బులిరేఁడ్రిమ్మరితో
ల్పఱిబ్బినతమిఁ గప్పుకొన్న బలువేల్పునకున్. 18

క. చుఱుకు గలయొక్కకోలను
గుఱిగాఁ దిగప్రోల్లు నేలఁ గూలిచి కడిమిఁ
మెఱయుచు జేజేగములకుఁ
దఱుఁగనిమే లిడినగిబ్బత త్తడిదొరకున్. 19

క. తలఁచునిరాబారులచి
క్కులు వొలఁగఁగఁ జేసి మనుచు గొనములగనికిం
దులువతొలువేల్పుఁగూటువ
బలితపుఁబెన్మొగులుఁజాలుఁబయ్యరకుఁ దగన్. 20

క. నెలతాలఁ బోలునిద్దపుఁ
దెలిడాల్గలమేనిమేటిదేవర కెపుడుం

గొలిచినబంటులకోర్కులు
పొలుపొదవఁగఁ బిడుకు వేలుపున్నొదవునకున్. 21

క. పితరద్వార కేటత్రాటక
జతనంబునఁ డివియ మిగుల జడుపున నెదలో
వెత కుడుచుతపసిబిడ్డని
బ్రతికించి యసంబుగన్న బల్లిదున కొంగిన్. 22

తే. అప్పనంబుగ నెలమితో నచ్చతెనుఁగు
బాసచే నిప్పు డేనొనర్పఁగఁ దొడఁగిన
నీల యనుపేరఁ దేజూన నివ్వటిల్లు
నింతిపెండిలికత తెఱఁ గెట్టు లనిన. 23

ప్రథమాశ్వాసము

కథాప్రస్తావన

క. మును నైమిశ మనునడవిని
మొనసి నిరాబారిసింగములు పెక్కుకతల్
వినుచుండి రోమహర్షణు
ననుఁగుంగొడుకునకు నిట్టు లని రింపాదవన్. 24

క. జడదారిరాయ మాకుం
గడునెలమిగ లచ్చిమగనికత యొక్కటి యే
ర్పడఁ దెల్పు మనుచు వేఁడినఁ
దొడరి యతం డపుడు వారితో ని ట్లనియెన్. 25

మిథిలవర్ణనము

తే. వినుఁడు బల్లిదులార మీవీను లలర
నిచ్చలంబుగఁ దెల్పెద దచ్చికడల
నెన్నఁదగి వన్నియలకెల్లనిక్క యగుచుఁ
బుడమిలోపల మిథిలనాఁ బ్రోలు వెలయు. 26

సీ. వెలలేనివలుఁద క్రొన్నెలఱాలమాడువు
ల్గట్టంపుఁదరఁగ మొత్తములు గాఁగ
రంగుబంగరువు మెఱుంగుటరంగులు
నిద్దంపుటిసుకతిన్నియలు గాఁగ

గులుకుఁబాయపురాచతలిరాకుఁబోఁడులు
పగడంపుఁదీవజొంపములు గాఁగ
మేటిపల్గొమ్ముల మెకపురాతుటుములు
లలితంపుఁబఱపుగుబ్బలులు గాఁగ
తే. వన్నియలుమీఱి చెలువారువారువములు
కొమరుదళుకొత్తు బలుమానికములు గాఁగఁ
బొంకముగ నెల్లసిరులకుఁ డెంకి యగుచుఁ
బాలమున్నీటిపగిది నాప్రోలు దనరు 27

ఉ. పున్నమచందురుం దెగడుపొంకపుమోములరాచకన్నియల్
గ్రొన్నెలతాల మేలిపనికొప్రపుమేడల నాటలాడ నా
యన్నులకుల్కు లేనగవు లచ్చపు వెన్నెలలంచుఁ ద్రిమ్మరున్
వెన్నెలపుల్గుమొత్తములు వేడుక నబ్బలుపీట మాటికిన్. 28

చ. మినుకుఁగడానిబంగరువు మేడలసోరణగండ్లవెంట రేల్
చనియెడిరిక్కమొత్తమును జక్కఁగఁ జూచి మెఱుంగుఁ
బోఁడు లి,చ్చను బిడికిళ్లఁ బట్టి యవి జాఱి చనం దమగోళ్లు
చుక్కలం,చును నెడ నిల్చి చే వదలి చూచుచు నుబ్బర
పోదు రందులన్. 29

చ. పగడపుఁగంబముల్ నిలిపి పన్నినముత్తెపుఁజప్పరంబులన్
నిగనిగలాడు కుందనపునిద్దపుగోడల నాఁడెమైనము
త్తిగరతనంపుఁజిల్గుఁబనితిన్నియలుల్ బలుఁదమ్మికెంపుటా
జిగితలుపు ల్గడు న్మెఱయఁ జెన్నుదలిర్పఁగఁ బ్రోల నెల్లెడన్.
తే. ఇగురుఁబోండ్ల కగడ్తలో నీఁదుచిలువ
చెలువ లిడుతమ్మి కెంపులుఁ జెలఁగి కోట

కొమ్మలం దాడు తెఱగంటికొమ్మ లిడెదు
వేల్పుదొరమానికములు నవ్వీటఁ దనరు. 31

తే. ప్రోలిపల్గోటకొమ్మలఁ బులుఁగుఱాలు
గఱిక యని డాసి చెంతఁ జెక్కడపుసింగ
ములను గన్గొని నడుచక్కఁ బోవ వెఱచి
ప్రొద్దుతేజీలు బలువడిఁ బోవుఁ గడల. 32

క. పన్నుగ నందలియేనుఁగు
గున్నలపై మావటీండ్రు కోరిక లడరన్
మిన్నేటిపసిఁడితామర
క్రొన్ననలను వన్నెమీఱఁ గోయుదు రెపుడున్. 33

తే. పొడుపుమలనుండి పడమటికడలి కరుగఁ
బవలు నలుజాములును బట్టుఁ దొవలసూడు
తత్తడుల కని మాటలో దచ్చికడలఁ
బఱచి క్రమ్మఱు నచటిబాబాతుటుములు. 34

క. నలుమొగములఁ దా నాలుగు
తొలుపలుకును సదువు ఏమి దొడ్డని నలువం
బలికి కలచదువు లెల్లను
పలుకుదు రొక్కొక్కనోరఁ బాఱులు వీటన్. 35

చ. కలన నెదిర్చెనేనిఁ దిగకన్నులవేలుపు నైన మార్కొనం
దలఁపుదు రెద్ది వేఁడిన నెదం గని మానక జన్నిగట్టుఁ బె
ద్దలకును వేదసాదులకుఁ దద్దయు నిత్తురు ప్రోల నెప్పుడుం
బొలుపు దలిర్ప రేవెలుఁగు ప్రొద్దుకొలంబుల రాచసింగముల్.

ఆ. తొలుదాల్పుననుఁగు తొమ్మిదిపాఁతఱల్
రొక్క మున్న దనుచు నిక్కఁగాని

లెక్క కెక్కుడైన రొక్కంబుఁ దలఁగని
కొలుచు గలదు ప్రోలికోమటులకు. 37

తరలము.—

మొలకుఁ దెల్లనిబట్ట లేకయు ముచ్చటం గలు ద్రావుచుం
బొలము డున్నఁగ నోడి నాఁగలి పూని త్రిమ్మరు నంచు ని
చ్చలును బల్కుచు నుందు రాకటిసామియన్నను దట్టపుం
గలుముల న్వెలుఁగొంది యచ్చటికాఁపుఁబెద్దలు తద్దయున్.

చ. కులుకుమిటారిగుబ్బలును గ్రొమ్ముడులు న్బిగికౌనులుం బిఱుం
దులుఁ గదలంగఁ జిల్కలను దోలునెపంబున నెల్లు లెత్తి గా
జులు గలుగల్లనం జిఱుకుఁజూపులచేఁ దెరువర్ల డెందముల్
గలఁపుదు రందులం బొలముకాపరికాఁపుఁదుటారికత్తియల్.

చ. పగడపుఁదీఁగలో తళుకుబంగరుబొమ్మలొ క్రొమ్మెఱుంగులో
తొగచెలితున్కలో మరునితూపులొ బల్ రతనంపుఁదేటలో
సొగసులదీవులో యనుచుఁ జూపఱు లువ్విళులూర నందు
లం, బొగడికఁ జెంది యందములఁ బొల్తురు నీటుగ నాటచేడి
యల్. 40

ధర్ముఁడను ఱేని వర్ణనము

క. అవ్వీడేలు న్నేలని
దవ్వులదొరఁ లెన్న మిగుల ధర్ముఁడు దనతోఁ
జివ్వకు నెదురై నిలిచిన
మువ్వురువేలుపుల నైన మొనసి కలంచున్. 41

సీ. వెడవింటిబలుదంటఁ బోడసూపఁగా నీక
తోలుఁజాలుఁపు నొక్కమూల కనిచి

తోలుమొగల్తుట్టుముల దూదియ ట్లవియించి
కలువలచెలికాని వెలి యొనర్చి
గాలిమేఁతరి తేనిఁ గాలూనఁ గా నీక
కడలి నెల్లప్పుడు నడలఁజేసి
వెడఁదమోము మెకంబు నడవుల డాఁగించి
గట్టులయొకిమీనిఁ గడకుఁ ద్రోచి

తే. చక్కఁదనమున వాసిని భాగమునను
జిగిని మాటలలోఁతున మగతనమున
నిచ్చలంబునఁ గడలఁదా నెచ్చుగాంచి
పొగడికలఁ జెందునెపుడు నప్పాడమితేఁడు. 42

సీ. ఎనలేనిమగఁటిమి నెసఁగువాఁ డగుటకుఁ
బొంచుండి కోఁతిని ద్రుంచఁడేని
కోర్కెల్లను సమకూర్చువాఁ డగుట కూ
రక చుప్పనాక మరల్పఁడేని
కనికరంబుల కెల్ల నునికిప ట్టగుటకుఁ
బొలదిండ్లఁ బొలియింపఁ దలఁపఁడేని
యుడివోనికలుముల నడరు చుండుటకుఁ గా
ఱడవుల దుంపలు గుడువఁడేని

తే. బంతితేరులపంటవలంతి తేని
కొడుకు దొర యగు నతనికిఁ గడిమి నీగిఁ
గనికరంబున సిరి నంచుఁ గడఁగి పెద్ద
లెన్న నారాచజాబిలి చెన్నుమీఱు. 43

క. పిఱికితనంబును జలమును
గొఱకొఱ యీలేనిగోనము గుఱి దప్పుటయుం

దుఱుతును బిగియును గల్లయు
నెఱుఁగఁ డతం డించుకయున నెల్లెడలందున్. 44

సీ. జగడంపుటోరెంపుజడదారికడ కేఁగి
చదలేటితెలినీట జలకమాడి
తెఱగంటిదొరయింటితెలిమ్రాఁకు లెగఁబ్రాఁకి
వలనొప్పఁ దెలిదీవికెలన మెలఁగి
పలుచందములఁ జిందములఁ గ్రిందుపడఁజేసి
నెలతాల్పుబలువేల్పుచెలువు నవ్వి
చలమాని యలయేనుఁగులసూడు దిగనాడి
మగఱాలజిగినెలఁ దగుచుఁ దెగడి

తే. ముత్తియంబుల సురువుల మొల్లవిరుల
మంచుసోనలఁ జుక్కల సంచగముల
నెంచి కొంచపఱచు తనయశం బెల్లకడల
వెలుఁగ వెలుఁగొందు నారాచవేల్పుతేఁడు. 45

క. వెంగలియుఁ బిఱికివాఁడును
దొంగయుఁ గొండీఁడుఁ బేద తులువయు ననికిఁ
లొంగినవాఁడును లేఁ డర
యంగా మందునకు నైన నద్దొరపుడమిన్. 46

కుంభకుఁ డనుగొల్లదొరకత

క. ఆరామానిక మెప్పుడు
గారవమునఁ బెసుప నందుఁ గదలనిసిరులం
గేరుచుఁ గుంభకుఁ డనియెడి
పేరిటిగొల్లదొర యొకఁడు పేర్మిఁ జెలంగున్. 47

తే. వేలుపులతేఁడు దన కొకవెల్లమొదవె
కల దనుచు నిక్కు నింతియకాని యిట్లు
కలవె పలువన్నియలగిడ్డికదుపు లంచు
నెంచుచుండు నతం డెందుఁ గొంచులేక. 48

సీ. అడిగినఁ గొదుకక పుడమివేల్పులకు ని
చ్చలుఁ బాడిమొదవులఁ జాల నొసఁగుఁ
బేదగేస్తులఁ జేరఁ బిల్చి కోరినయన్ని
దుక్కిటెద్దుల బల్మితోడ నిచ్చు
ముదుసళ్లఁ గడఁకమై వెదకి తా రావించి
నెమ్మిఁ గన్గొని యోగిరమ్ము వెట్టు
నెడపక గీమున కేతెంచువిందుల
కెలమి వల్వలును సొమ్ములు నొసంగుఁ
తే. జెలిమికాండ్రను బెద్దలఁ గొలమువారిఁ
గూరిమి దలిర్ప సారెకు గారవించు
నొర యరు దగుఁ బుడమిపై నరసి చూడ
గొల్లయెకిమీనినాఁడెంపుగొనములెల్ల. 49

తే. చుక్కలను వానచినుకుల నిక్కువముగ
లెక్కయిడవచ్చుఁ గాని పెంపెక్కి యెపుడుఁ
బుడమి యీనిన తెఱఁగున నడరునతని
తొడుకులం డెల్లమిగ లెక్కయిడఁగ రాదు. 50

క. అమ్మేటిగేస్తునకుఁ గడు
నెమ్మి యొనర్చుచును నిచ్చనిచ్చలు బలుపు
న్నెమ్ముల ధర్మద యనియెడు
కొమ్మ దనరు నెల్ల మేలిగొనముల ప్రోవై. 51

సీ. అనయమ్ముఁ బెఱయిమ్ములను ద్రిమ్మరుచునుండు
చలివెలుంగునసుంగుఁజెలియ లెనయె ?
వెనుఱాఁగరై మ్రోఁగుచును మోసలకునేఁగు
నలుమొగంబులవేల్పు చెలువ దొరయె ?
జగమడ్డఁ దగుదొడ్డ సత్తిగై బెదరించు
గట్టులయెకిమీనిపట్టి జతయె ?
పలుఱేఁడులకు సూడు బలియించి పొలియించి
లలిఁ గేరుపంటవలంతి సరియె ?
తే. యిమ్మెలందుక కని తనయీడు చేడె
లందఱును డెందములనుబ్బి యాడుకొనఁగఁ
జెలఁగి నాఁడెపుఁ బుడమిజే జేలగముఁలఁ
బ్రోదిసేయుచు నెపుడు నప్పొలఁతి యలరు. 52

క. ఉడివోనిసిరుల నిటునటెఁ
దడవెడునయ్యాళ్ళగళ్లఁ దనియింతురు సోం
పడర సిరిదాముఁ డనునొక
కొడుకును మఱి నీల యనెడుకూఁతు రొకర్తున్. 53

నీలావర్ణనము.

క. అచ్చిన్నికన్నెసోయగ
మచ్చెలువుం జిల్వచెల్వలందును మఱి య
య్యచ్చరచేడియలందును
నిచ్చలుఁ బరికింపఁ గలుగ నేర దొకప్డున్. 54

క. చన్నులు జక్కవగిబ్బలు
కన్నులు చెన్నలరునల్లకలువలు పిఱుఁదుల్

దిన్నెలు వన్నెలగని య
య్యన్నులతలమానికంబు సలవిరియఁ బొగడన్. 55

సీ. గొనబారునూగారు కొదమతుమ్మెదబారు
బలుగుబ్బపాలిండ్లు పసిఁడిగిండ్లు
నునుఁ గావిజిగిమోవి నన తేనియలబావి
దొరమించుమైరంగు తొల్మెఱుంగు
నాఁడెంపుజడ పెంపు నాఁచుతీవలగుంపు
కలికికన్గవ డాలు గండుమీలు
పొగడొందు మొగ మెందుఁ దొగలగాదిలివిందు
జిగి లేఁగవునుఁదీవ మొగులుత్రోవ
తే. తఱులు తరఁగలు చేతులు తమ్మివిరులు
తొడ లనంటులు పిక్కలు దొనలు తళుకుఁ
జెక్కుటద్దంబు లడుగులు చెంగలువలు
బొమలు సింగిణు లమ్మించుఁబోఁడి కరయ. 56

ఉ. చిందమునందమున్ దఱుముఁ జేడియకుత్తుక క్రొత్తకప్రపుం
గందముచందమున్ దెగడుఁ గన్నియ నెమ్మెయితావిపిండు లేఁ
జెందొవవిందుపన్నియ నిసీ యనుఁ బైదలినెన్నొసల్ బళీ!
కుందన మెందునుం దొరయుకొమ్మనిగారపుమేనిచాయకున్! 57

క. నెలఁతుక చిఱునగవులు వె
న్నెలలం గన నవ్వు లేమ నిద్దపుఁగులుకుం
బలుకులు చిలుకల నులుకఁగఁ
బలుకుం బలుకుదురు వోలు బలుమగఱాలన్. 58

తే. అట్లు లేజవ్వనమ్ము సోయగముఁ గల్గి
చెన్ను మీఱుచు నున్న యయ్యన్ను మిన్నఁ

గాంచి తలిదండ్రు లెంతయు గారవమున
నుల్లమున నుబ్బుచున్నచో నొక్కనాఁడు. 59

— కుంభకునిపాలి కొకబ్రాహ్మణుఁడు వచ్చుట —

సీ. తిరుచేక లేర్పడ దిద్దిననొసలిను
    న్వెలిబూదిబొట్టురంగులు సెలంగ
సరవిఁ జిచ్చుఱకంటిదొరఁకంటి పేరింటి
    పేరులు పేరెదఁ బెంపుమీఱ
మొలఁ బింజె వట్టి చెంగులు మాటి కట్టిన
    వలిపనీర్కావిదోవతి సెలంగఁ
పైఁ గప్పుకొన్న హొంబట్టుదుప్పటి మెఱుం
    గులు నల్గడలఁ గ్రమ్ముకొని వెలుంగఁ
తే. పొత్తములు మేల్కుళాయిపల్ ముత్తియంపుఁ
బోగులును జాలజన్నిదంబులును గొడుగు
గిండి చెంబును గల్గి ముంగిటికి వచ్చి
నిలిచె వడినొక్కనాఁ డెంపునేలవేల్పు. 60

చ. నిలిచినఁ జూచి గొల్లదొర నిండినబత్తిని గేలు మోడ్చి య
బ్బలియుఁ డొసంగుదీవనలఁ బల్మఱుఁ గైకొని గొప్పతమ్మికెం
పులు గదియించినట్టిజిగిపుత్తడిముక్కలిపీఁటమీఁద ని
చ్చలముగ నుంచి పూజ లిడి చయ్యన నాతనితోడ నిట్లనున్.
తే. పుడమిదయ్యమ! యెందుండి వెడలి వచ్చి
తిటకు రాఁగర్జమేమి మాకెఱుఁగఁజేయు
మెచ్చుమిముబోఁటిపెద్దలు వచ్చుటెల్లఁ
దోడుతోడనె మేలు చేకూడఁ గాదె? 62

తే. అనుడు నగ్గొల్ల తేనె గన్గొని కరంబు
సంతసంబున నలరి యాజన్నిగట్టుఁ
గొలముతలమానికము తనపలుఁతితనము
గనఁబడఁగ నిట్టులని చెప్పఁగాఁ దొడంగె. 63

బ్రాహ్మణుఁడు కృష్ణునిలీలం దెల్పుట

క. విను నీకు బావ యగునం
దునిచెంగటనుండి యెమ్మెతో నీకడకుం
జను దెంచితి నబ్బల్లిదుఁ
డనుపఁగ మీా నేమ మెల్ల నారయుకొఱకున్. 64

క. కడు నిడుమలఁ బడి వారి
ప్పుడు మునుపటి నెలవు వదలి పోఁకు మిగులఁగం
దొడుకులకు బృంద యనియెడు
నడవికిఁ గాఁపురము వచ్చి రలజడి మీఱన్. 65

క. మిగులఁ గడగండ్లఁ బడియుం
దెగకయు వా రెల్ల నిపుడు నీమేనల్లుం
డగుకఱివేలుపుకతమున
నొగి నుసుఱులతోడి నిల్చి యున్నారు సుమీా. 66

తే. అతఁడు గావించుకర్జంబు లరయ నొక్క
మోము గలిగినమానిసి యేమి దెలుపు
మీఱఁగా నాలుగైదాఱు నూఱుపదులు
నోళ్లు గలవారికిని బూని నుడువరాదు. 67

క. విను సిరిమంతుఁడు కడువ్రేఁ
గున నడరెడు పుడమిపడఁతికొఱకును జేజేల్

మును వేఁడుకొనిన మానిసి
తనము గనినవెన్నుఁ డతఁ డెదం బరికింపన్. 68

క. ఆచంద మెల్ల దిటముగ
నీచెవులకుఁ దనివి దీఱ నే నెఱిఁగింతున్
రాచపను లిప్పుడె తలఁపం
జూచుకొనక యాలకింపు స్రుక్కనితెలివిన్. 69

సీ. మును సోఁకుమూఁకల మోవ నోపక నేల
చేడియ దలఁకి జేజేలఁ గూడి
చదువులవేలుపు మొదలు వెన్నునిచెంత
కరిగి చాఁగిలి మ్రొక్కి సరగ లేచి
యాయన కత్తెఱం గంతయు నెఱిఁగించి
జియ్య యిప్పని జాగు సేయఁ బోక
కావింపవే యని కడు వేఁడుకొనిన న
వ్వేల్పుల కవ్వేల్పు వెరపుదీఱ

తే. నిప్పని యొనర్తుఁ బొండు మీరిండ్ల కనుచు
ననిచె ననిచిన కూర్మితో నవుడు తొగల
యనుఁగుకొలమున వసుదేవుఁ డనెడుదొరకుఁ
గొమరుఁడై పుట్టె నంతయుఁ గొమరుమిగుల. 70

ఆ. పుట్టి కంసుఁ డనెడునట్టిరాకాసుల
జేనివలన సూడు తోనె పూని
నందునింటఁ జేరి నందునియిల్లుటా
లగుయశోద పాపఁ డనుచుఁ బెనుప. 71

తే. అత్తెఱంగునఁ బెనుచుచున్నంత నొక్క
యెడను బూతనయనుపేర నడరుపెరసు

నల్లఁద్రావుడుఁబడఁతి మత్తిల్లి చేరి
విసపుఁబొలిడఁ గని దాని యసుఁగొనియె. 72

ఆ. దండఁ గొండపోల్కి నుండునో నొండెడ
దండితనము మీఱ నండఁగొనక
పిండిపిండిగాఁగ రెండుకాళులఁ దాచి
దండి బండిపాలసుడిందెఁ జెండె 73

క. దొరఁకొని తనుఁ బొదివి కడుఁగా
సరగను జదలికిని నొగిని జనుబేరజపుం
గరువలిబలుఁతోలు జేజే
నరుదుగ గుదెతాల్పువీటి కనిచెం గడిమిన్. 74

సీ. బుడుతకల్వలవిందుఁ బోలునెన్నొసలిపై
జెలువంపురారేక చిందులాడ
మొలఁ బట్టుదిండుపై జెలువొందుగంటల
బంగారుమొలత్రాడు రంగు లీన
నెదఁ గ్రొత్తపులిగోరు లొదవినపతకంబు
బలుముత్తియపుసరంబులును బొదలఁ
జేతుల రతనంపుజిలుఁగుటుంగరములు
మురువులు నెనలేని మురువు సూప

తే. మెట్టదమ్ములనందియల్ బిట్టు మొరయ
దిట్టతనమునఁ జెలరేఁగి పట్టపగలె
నెటుకొని యెల్లవ్రేతల నట్టులందు
గుట్టు లరయుచు మెలఁగు నప్పట్టి మఱియు. 75

సీ. తలిరుఁబాయపుముద్దుఁజెలువలఁ గనుఁగీఁటి
వలరాచపనులకు వలసి పిలుచుఁ

జల్ల లమ్మఁగఁ బోవు గొల్లకొమ్మల నడ్డు
  కొని సిగ్గు లెడలించి యొనసి కేరు
మగలతో నిదురించు మగువల మఱపించి
  మగచెయ్వు లొనరింప మదిఁ దలంచు
నారాటమునఁ జొంగి నీరాటరేవులఁ
  గాంచి కన్నెల బల్మిఁ గవయఁ జూచుఁ
తే. జిన్నపాపలఁ గూడి బల్లున్నరకల
నన్నిగీముల సన్నక సన్నఁ దూఱి
యున్న మీఁగడ పెరుఁగుపాల్వెన్న జున్ను
లన్నియును గొల్లనాడు నవ్వన్నెలాఁడు. 76

సీ. పెనుమిన్కుఁగొనత్రోవలను మెలంగెడు తేఁడు
  చెలఁగి ప్రేతలయిండ్ల మెలఁగుచుండుఁ
గోరి నిరాహారు లారసి కనలేని
  బలియుండు గొల్లలఁ బాయకుండుఁ
గడఁగి జన్నపుఁదిండ్లు దొడరఁ ద్రిమ్మరుప్రోడ
  కుఱ్ఱలగమితోడఁ గూడి యాడుఁ
గలిమిపూఁబోడితోఁ గదిసి కేరెడుమేటి
  గొల్లకన్నియలతోఁ గూడి కేరు
తే. లెక్కలిడరానిరాయంచ జక్కిజోదు
ప్రగ్గడఁబనఁటులు నిండారు గొప్పబొజ్జఁ
బూనుపెనుదంట ప్రేపల్లెలోనఁ గల్గు
జున్ను పెరుఁగులు ప్రుచ్చిలి జుఱ్ఱుచుండు. 77

వ. అంత. 78

క. బిట్టలిగి ప్రేత లోఁగిఁ దన
రట్టడిచందములఁ జెల్పి రాయిడి వెట్టం
గట్టలుకఁ దల్లి ఱోలం
గట్టిన వడి నేఁగి మద్దికవ పెకలించెన్. 79

ఆ. అట్టియావడులకు బిట్టు గాసిలి గొల్ల
లెల్ల బృందలోని కిపుడు సేరి
రందు విసపుమ్రాఁకు లైయున్న చెడుగురే
ద్రిమ్మరుల నడంచి తమ్మికంటి 80

సీ. బంగారుఁదగటుదుప్పటి బిగ్గ మొలఁ జుట్టి
కేలఁ జొక్కపుఁబిల్లఁగ్రోలు వట్టి
పెంపారుబలునెమ్మిపించె మోదలఁ బూని
చెవిని జీఁకటిమ్రానిచివురు దుఱిమి
సొగసుగా నొసలఁ గస్తురిబొట్టు సవరించి
క్రొన్ననసరము లక్కున నమర్చి
గురివెందపూసపేరొరయ సందిటఁ గట్టి
సన్నంపుసెలగోల చంక నిఱికి

తే. చెలిమికాండ్రను గూడి నిచ్చలముమీఱఁ
గడఁకతోఁ నాలకదుపులఁ గాచుకొనుచు
గొమరు దళుకొత్తు ననయంబు జమునపొంత
మెలఁగు నెనలేనిహొయల నమ్మేటివేల్పు. 81

తే. మరుని రేతేని జేజేలదొరకొమరునిఁ
బూపనెలతాల్పుచెలిపట్టిఁ బోలఁ జాలు
వానిచెలువంబు నుడువులతేని కైనఁ
బూని దిటముగ వాక్రువ్వఁ బోలదెందు. 82

సీ. తెలిదమ్మిరేకులఁ దెగడుకన్నులవాఁడు
తొగలనెచ్చెలి నేలు మొగమువాఁడు
మించునందముమించు మెఱుఁగుఁజెక్కులవాఁడు
కొదమతేఁటుల గేరుకురులవాఁడు
మెట్టదమ్ములపొల్చు మెట్టుమెట్టలవాఁడు
తరఁగచాలు నదల్చువళులవాఁడు
వలుఁద చిందము నెగ్గు పలుకుకుత్తుకవాఁడు
జడలమెకంబుఁ బోల్నడుమువాఁడు
తే. మొల్లమొగ్గలనెవయుపల్మొనలవాఁడు
పొదలుచిగురాకుదొరయు కెంపెదవివాఁడు
తొలుమొగుల్వేగతఱుముమైచెలువువాఁడు
చెన్నుగలవాఁడు వలతేనిఁగన్నవాఁడు. 83

కుంభసనికనుసన్నచే నీల బ్రాహ్మణునకు మ్రొక్కుట

క. అని యిత్తెఱఁగునఁ బాఁపఁడు
వినిపించిన గొల్లతేఁడు వేడ్కలు మదిలో
ననలెత్తఁగ దనమ్రోలం
గనుపట్టు ననుంగుఁబట్టిఁ గనుఁగొల్పుటయున్. 84

సీ. కొదమతుమ్మెదదిమ్ము సడలించుముంగురు
ల్మోసలిపై ముసరి తుంపెసలు గాయ
జిలుఁగుఁబయ్యెదలోనఁ దులకించుకోడెచ
న్బొగడలు డాఁగురుమూఁత లాడ
గొప్పపిఱుందువ్రేఁగునఁ బడబడునడల్
గుడుగుడుగుంచ మింపడర నాడ

మురిపంపునగవులు ముద్దు లేఁ జెక్కులఁ
బొదలుచు వెన్నెలప్రోవు లాడ
తే. గొనములకునెల్ల నాటపట్టనఁగ జాలి
జాలువాబొమ్మపోల్కి నన్నెలవెల్వ
జింకతాలుపుచెంగటఁ జేరి యడుగుఁ
దమ్ములకు మ్రొక్కులిడియున్న కొమ్మఁ జూచి. 85

క. పలుతెఱఁగుల దీవనలిడి
వలనుగ నత్తమ్మిమాలివంగడపుంజా
బిలి యలతేనిం గని యి
చ్చెలి యెవ్వరిపడుచు తెలియఁ జెప్పుము చెనిన్. 86

నీలకుఁ దగినవరునిగుఱించి
బ్రాహ్మణుఁడును గుంభకుఁడును మాటలాడుట

క. అరచేతివ్రాలు చూచిన
దొర యొందును లేని దొడ్డదొరఁ జేకొని బల్
సిరుల నిరవందఁగల దీ
విరిఁబోఁడి జగంబులెల్ల విరివిగఁ బొగడన్. 87

తే. గొప్పకన్నులు నిడువాలుఁగురులుఁ జెలఁగు
కౌనుఁ గెంజాయ నలరుకేల్గవయు నడుగు
లును మొనల్గలపలుచాలుపును దనర్చెఁ
గన్నియలమిన్న కివియె మేల్చిన్నె వన్నె. 88

చ. అనుటయు బాఁపనయ్య కతఁ డర్మిలి నిట్లని పల్కె దేవరా!
విను మిది నాఁడుపట్టి కడువేడుక నెప్పుడు నీల యంచు నీ
గొనములప్రోకఁ బిల్తు మిదిగో నిపు డీననఁబోఁడి కందమా

పెనిమిటిఁ గూర్చి సొంపలరఁ బెండ్లి యొనర్చు మదిం దలం
చెదన్. 89

క. ఈకన్నియకుం దగునొక
రాకొమరుని నరసి నిబ్బరంబుగ నిపుడే
మా కెఱిఁగింపుఁడు తెలియ
న్నీకుం గనరాని దొకటి నేలం గలదే? 90

క. నందుఁడు మాకున్ గాదిలి
బందుగుఁ డాతనికి నొజ్జ బాఁపఁడ వగుటన్
డెందమునకు నీపలుకులు
పొందుగఁ బ్రాఁబల్కునుడువుపోలిక సుమ్మీ. 91

చ. కొలమును గల్మి తాల్మియును గూర్మియుఁ డెంపును జవ్వ
నంబునుం, జెలువము విద్దెయున్ గొనముఁ జేవయుఁ బ్రోడ
తనంబుఁ దెల్వియుం,గలిగినపిన్న పాపనికిఁ గన్నె నిడం దగు
నంచుఁ దీర్పరు, ల్పలుకుదు రట్లు గావున వలంతికి నీ కిఁకఁ
జెప్ప నేటికిన్? 92

తే. అనిన నతఁ డాతనికి నిట్టు లనుచుఁ బలికె
వినుము నాయఁడ! నామాట వీనులలరఁ
జేర్మి నీకన్నియకుఁ దగు పెండ్లికొడుకు
వెన్న తెక్కలికాఁ డైనవేల్పు సుమ్ము. 93

క. వానికి నెనయగువాఁ డెం
డైన న్మతి కలఁడె పుడమి నటుగాకయు నీ
మేనల్లుం డతనికి ని
చ్చానం బెండిలి యొనర్పఁ జను నరయంగన్. 94

మ. వెడఁగుంజాడలఁబోక నాపలుకు నీవిన్దోయి కింపైనఁ దెం
పడరన్వెన్నునికిమ్ము కన్నియను నెయ్యంబొప్ప నీచొప్పు గా
సుడుపుల్వేయు నిఁకేల డెందమునఁ గన్గొమ్మన్న నీకిష్టు డా
సుడివాల్దాలుపుకన్న వేఱు కలరే చుట్టంబు లేనంకలన్? 95

క. కావునఁ గొదుకక కఱిమై
దీవర కీకన్నె నిమ్ము తిరముగుముదితో
నావుడు నాతం డట్టుల
కావించెదఁ జుమ్ము వేడ్కఁ గడలుకొనంగన్. 96

తే. నేలవేలుప! నందు నీప్రోలి కరిగి
యన్ని తెఱఁగుల నతనికి వెన్నునికిని
గన్నెలాగెల్ల నెఱిఁగించి కర్జ మీవు
నేర్పు మెఱయంగ వడి సమకూర్పవయ్య. 97

క. నీకుం జెప్పెడిదే మిఁక
నీకర్జపువ్రేఁగుఁ బూని యేఁగుము మఱి మీ
రేకద మునుఁబోఁటులకుం
గైకొని మేల్పనులు గూర్పఁగాఁ దగువారల్. 98

తే. అనుచుఁ బెనుమానికములు దాపిన వెడంద
పతకమును దాపళంబును బసిఁడియుంగ
రములుఁ బ్రోఁగులుఁ బట్టుఁబుట్టములు మొదలు
గలుగు తొడవులు గడునుడుగర లొసంగి. 99

చ. పనిచినఁ దద్దయుం బొదలి పాఱెడు వేడ్కల వెల్లిఁ బెల్లుగా
మునుఁగుచు నేలవేల్పుతల ముందరిపల్లియ కేఁగె గొల్ల

డుఁ, గొనకొని ముద్దుఁగన్నియకుఁ గోరినయట్టిమగండు
కల్గెనం,చును దనయాలుఁ దాను నెదఁ జొక్కుచు సోలుచు
నుండె నెంతయున్. 100

నీల కృష్ణునియందు వలపుఁగొని తనలోఁ దలపోసికొనుట

తే. అంత నీలయుఁ దనతండ్రి చెంత మిగుల
సంతసంబునఁ బంటువలంతి వేల్పు
దొంతరగ నన్న కఱివేల్పువింత లెల్ల
మంతనంబునఁ దలఁచుచున్నంతఁ బొగిలి. 101

ఉ. ఎన్నఁడు సూతు ముజ్జగము లేలెడు వేలుపుమోముఁదమ్మినిం
కెన్నఁడు విందు వీనుఁగవ కింపుగ వెన్నునిముద్దుఁబల్కు లా
వన్నెలప్రోకయాదలను వావిరిఁ బత్తెలిముత్తియంపుఁబ్రా
లెన్నఁడు నింతు నింతులపుడెంతయు నెమ్మిని సంతసిల్లఁగన్.

సీ. వెన్నునిచిఱునవ్వువెన్నెలల్ పర్వక
వలపుఁబెంజీకటుల్ దొలఁగఁగలవె?
గుడుసుఁ గైదువుజోదు సుడివాన గురియక
కడువిరాలపుటగ్గి యడఁగఁ గలదె?
కఱివేల్పుచూడ్కిచక్కెర లుబ్బి పాఱక
బలుగ్రచ్చుఁబైరులు పండఁగలవె?
మలతాల్పుమెయిచాయమబ్బులు గ్రమ్మక
యెదకాఁకపెన్నెండ వదలఁగలదె?
తే. సోఁకుమూఁకలగొంగ మెచ్చుగనుదాలి
బొట్టుమూసికతోఁగూర్చి పొసఁగ నలుతఁ

ద్రాడు గట్టక సొగసెల్ల దఱిమి యొడల
వ్రేలువలరాచబలుబూచి వీడఁగలదె? 103

క. తొలునోములమే లిప్పుడు
వలనుగఁ జేకూడవలదె వన్నెలగని యై
యల రెడువలమఁ రితొలుపు
చెలిమి వెసం గలిగి యెల్ల చెలులుం బొగడన్. 104

సీ. పులుఁగుఁడొల్వేల్పు కెందలిరువాతెఱ తేని
యలు గ్రోల నెన్నఁడు గలుగునొక్కొ!
తమ్మిపొక్కిటిమేటిఱొమ్మునఁ గులుకుగు
బ్బలు చేర్ప నెన్నఁడు గలుగునొక్కొ!
చుట్టుఁగై దువుజోదు మొట్టఁదమ్ములఁ గేలుఁ
గవనొత్త నెన్నఁడు గలుగునొక్కొ!
చిలువపానుపువానితళుకుఁ జెక్కులముద్దు
గైకొన నెన్నఁడు గలుగునొక్కొ!

తే. వలపు గులుకంగఁ బసిఁడిదువ్వలువతొల్పు
మేన గొజ్జెఁగపూనీటిమెఱుపుటింపుఁ
గప్పురంబు జవాదియుఁ గలిపి యుద్ద
కలప మలఁదఁగ నెన్నఁడు గలుగునొక్కొ. 105

ఉ. వెన్నునిచెంత నప్పుడమివేలుపుమానిక మేమి చెల్పునో
చెన్నుగ నన్నియుం దెలిసి చెల్వుఁడు దా నెటుగాఁ దలం
చునో, క్రొన్నెలతొల్పుముద్దియను గూర్చి యొనర్చిననోము
లిప్పు డే, వన్నెను బండునో నలువవ్రాఁత తెఱం గిఁక నెటు
లుండునో. 106

క. చెలువమును జవ్వనంబును
జెలిమియు నెఱజాణతనము సింగారంబుం
దలఁపున మెలఁగెడుగోనమును
గలమగఁ డెన లేనితోడవు గద తొయ్యలికిన్. 107

చ. ఎడపక రేయియుం బగలు నెమ్మెల నమ్మలతొల్పుఁ గూడి పూ
వడిదపుజోదునిబ్బరపుటాలమునం దమి హెచ్చ వొచ్చె మె
య్యొడలను లేనిబల్లాయలు నిమ్ముగఁ గోరుచుఁ జాలఁ బ్రోడలై
యడరెడుగొల్లకన్నె లహహా తొలుబాముల నేమినోఁచిరో.

సీ. తెలిదమ్మికంటి వాతెఱ యానకుం దెంత
పెనువంతఁ గుందెనో పిల్లఁగ్రోవి
రక్కసిగొంగ పే రక్కున వ్రాలునం
దుల కేమి నోఁచెనో తొలసిపేరు
సిరి తేనినిద్దంపుఁ జెక్కు లబ్బఁగ నెంత
గొలిచెనో మును గొండగోఁగుఁబువ్వు
లాలకాపరి మేన నలరంగ నేమేలు
సలిపెనో హారంబట్టుపన్నసాలు
తే. దుక్కివాల్ద్రాల్పునఁగుసై దోడుమ్రోలఁ
దోడరి యనయంబు నాడంగఁబడసినట్టి
పురిపులుఁగు మొత్తమేన లేనిపున్నియంబు
లేమి చేసెనొ సెగకంటిసామిఁ గూర్చి. 109

చ. దిట మగుచెల్వమున్ గొనముఁ దేజును గల్గినముద్దుగుమ్మకుం
దటుకున నొక్కపాలసునిఁ దారిచి బిగ్గర నంటఁ గట్టి చొ
క్కట మగు నేపువాని కొకగ్రద్దఱిజాడల చేడెఁ గూరుచుం
గటకట తమ్మిచూలికొఱగానులు బాములుగాఁ దలంచెదన్.

సీ. ముసిఁడి ప్రాఁకునఁ బండ్లు పస మీఱఁ గప్పించి
యించున కేల ఘట్టింపఁ దగునె
బిల్లగడ్డకుఁ దావి పెల్లుగా నొనఁగూర్చి
కుందనంబున కేల గూర్పఁ దగునె
బందిపెంటికి నైదుపదియుఁ గాసల నిచ్చి
పొసఁగ నేనిక కేల యొసఁగఁ దగునె
గాకిపిట్టకుఁ జాలఁ గడలేని బ్రదు కిచ్చి
చిలుకకు దడ వేల చేయఁ దగునె
తే. గొలముకొఱంత గరాసుల కలువిగాని
దొరతనము గూర్చి కడుబల్లిదుల కవేల
తిరిప మెత్తంగఁ జేసె నద్ధిర కటంబు
వింత లయ్యెను జదువుల వేల్పుపనులు. 111
వ. అని మఱియును. 112
తే. పాలమున్నీటిగారాపుఁబట్టిమగఁడు
వేడుకలు మీఱ ననుఁ బెండ్లియాడెనేని
గొప్పచింబోతుకడుపులఁ గూర్చి నీకుఁ
గావువెట్టింతుఁ జుమ్మి యోగంగనమ్మ. 113
తే. పూని యాదలఁ దలఁబ్రాలువోసి తాళి
బొట్టు మరుతండ్రి తనమెడఁ గట్టెనేని
వెండిపువ్వుల నపరంజివిరులచేతఁ
జెలఁగ నించెదఁ గోరి యోచిలువతాల్ప. 114
క. తనతలపై పడి బల్లిదుఁ
డనువొప్పఁగఁ గ్రొత్తముత్తియపుఁదలఁబ్రాల్వో
సినఁ దఱుఁగనియుండ్రంబులు
వెనకయ్యకు నీకొసఁగుదుఁ బ్రిదులనిబత్తిన్. 115

క. అని యెడ యెదవనికోర్కుల
మునుఁగుచు నిలువేలుపులకు మ్రొక్కుచు నాక్రో
న్నన(బోఁడి పలుతెఱంగులఁ
దనలోనం దానె యపుడు తలఁచుచునుండెన్. 116

తే. అనుచు నుగ్రశ్రవసుఁ డింపు పొనర నెల్ల
తపసితేండ్లకు నెఱిఁగింపఁ దనివి సనక
వార లవ్వలికతయును వలను మీఱఁ
దెలుపవే యని సడ్డతోఁ బలుకుటయును. 117

ఆ. ముత్తగిల్లుసత్తుగిత్తతత్తడి నెక్కి
మిత్తి మొత్తి సత్తి నత్తి బత్తిఁ
బత్తి రిడిన ముత్తిబుత్తులు రెండును
నొత్తిగుత్తగట్టుచుండు తేఁడ. 118

ఉత్సాహ—
మొలను దోలుఁ దలను జాలు మొసలువాలు నిండువె
న్నెలలఁ బోలునొడలిడాలు నీటుదేలుచిల్కమైఁ
జెలఁగునాలు మలను బ్రోలుఁ జెడని మేలు గల్గి ని
చ్చలును సోలుకొనుచుఁ గ్రాలు జగములేలు వేలుపా. 119

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమారమణకరుణాకటాక్షనిరీక్షణసంలబ్ధ సరసకవితాసామ్రాజ్యధురంధర ఘనయశోబంధుర కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్యపుత్త్ర బుధజనవిధేయ తిమ్మయనామధేయ ప్రణీతంబైన నీలాసుందరీపరిణయం బను నచ్చతెనుఁగుఁ బ్రబంధమునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము

క. సిరుల నిరవొందుగట్టుల
దొరకూరిమిపట్టిఁ గూడి తోరపుహొయలం
దిరమగు నెమ్మిం జెలఁగుచు
సరిమీఱితివవన్నె కాఁడ! జగములతేఁడా! 1

తే. విను నిరాబారి తేండ్ల కవ్వోట చెవుల
తపసిరాయఁడు దనదు డెందంపుఁదమ్మిఁ
గ్రమ్ముకొను వేడ్కఁ నవ్వాలి కతయుఁ జాల
నెలమి నెఱిఁగింపఁగాఁ బూని యిట్టు లనియె. 2

బ్రాహ్మణుఁడు నందునితో వివాహవార్తను మాటాడుట

ఉ. బల్లిదులార! నందుఁ డనుప న్మసు వెళ్లినజన్నిగట్టు వ్రే
పల్లెకు సంతసంబు మదిఁ బర్వఁగఁ గ్రమ్మఱఁ బోయి వేగ యా
గొల్లకొలంపుఁబాల్కడలిక్రొన్నెలఁ గన్గొని వానికెంతయుం
దెల్లమి గాఁగ నిట్లనుచుఁ దెల్పఁదొడంగెను నేర్పు పెంపునన్.

క. ఒడయండ! నీదుపంపునఁ
గఢువడిఁ జని నీమఱందిఁ గనుఁగొని యతఁ డ
య్యెడ నిడుపూజల నెంతయు
నడరఁగఁ గైకొని కరంబు నర్మిలి మీఱన్. 4

ఆ. అతనిసేమ మెల్ల నరసినపిదప మీ
సేమ మతని కెఱుఁగఁ జెప్పి మేలి

రతనములఁ దనర్చు రవణమ్ములును బట్టుఁ
బుట్టములను మిగులఁ బుడుకు లంది. 5

క. వచ్చునెడం దనకన్నియఁ
దెచ్చి యతం డెదుట నిలిపి దీనికి నెన రై
మెచ్చు గను పెండ్లికొడుకును
నిచ్చలముగఁ దెల్పు మనుచు నెఱిఁ బల్కుటయున్. 6

తే. నీకు మేనల్లుఁ డగు వెన్ను నికి నొసంగు
చాన నని పల్క నతఁ డంత సంతసిల్ల
వేయి దెఱఁగుల మీ కిది విన్నవించి
కర్జ మొనగూర్పు మని కోర్కి గదురఁ బల్కె. 7

క. కుందనపుబొమ్మ పోలిక
నందంబుల కెల్ల నిక్క యగుసమ్ముద్దుం
గెందలిరుఁబోఁడిఁ బెండిలిఁ
బొందుగ నొనగూర్పు పసిఁడిపుట్టముదొరకున్. 8

తే. తడయఁ బని లేదు మేల్పని తగినచోటఁ
దగిన నొనరింపు మనుచుఁ బెద్దలు గడంగి
యాడుచుందురు గావున నతనితోడ
వియ్యమందంగ దగుఁజుమ్ము వేయు నేల? 9

క. అని బాఁపనయ్య యిత్తెఱఁ
గున నేర్పున విన్నవింప గొల్లలఱేఁ డ
ప్పని కియ్యకొని కరంబును
దనమదిఁ గడలేని వేడ్కఁ దనరుచు నుండెన్. 10

కృష్ణునికి బ్రాహ్మణుఁడు నీలను వర్ణించి తెల్పుట

తే. పాఱుఁ డపుడెదఁ గడుఁబెంపుమీఱ నెలమి
నాలకాపరికడకు డాయంగఁజేరి
సంతసంబున నతనితో నంత కంత
కింపు దళుకొత్త మెల్లన నిట్టు లనియె. 11

సీ. విను సామి! నీతండ్రి పనుపున నీమామ
యగుకుంభకునియింటి కరుగుదెంచి
యతనిసేమంబెల్ల నారసి మీసేమ
మెలమితో నతనికిఁ దెలియఁ జెప్పి
యమ్మేటి యిడుమానికమ్ములు సొమ్ములు
వలువలుఁ గైగొని వచ్చునెడను
దనముద్దుఁబట్టి నీలను దోడితెచ్చి యెం
తయు నెమ్మి దీనికిఁ దగినపెండ్లి

తే. కొడుకుఁ దెల్పు మటంచు నర్థి గూర్మి నడిగి
మిమ్ముఁ జెప్పిన నతఁ డపు డెమ్మె నలరి
నందునకు మీకు నెఱిఁగించి పొందుమీఱ
నయ్య! యిప్పని యొడగూర్చు మనుచు వేఁడె. 12

తే. జాను మీఱినచానయు మేనమామ
కూఁతురును లేఁతపరువంపుగుబ్బెతయును
నెనరు కదిసిన దగుటను నీకు దాని
కోర్కు లివురొత్తఁ దవులుకోఁ గూడు నొడయ. 13

క. ఆకన్నియసోయగ మో
రాకాసులసూడ! పాఁపరాకొమ్మలయం

దేకడ నరసిన లేదు సు
మీ కడమ యుఁ కేల తెల్ప మీకడ మఱియున్. 14

ఆ. చామమోముగోము చందమామను గెల్వఁ
జాలు మేలు తేనెజాలుఁ బోలుఁ
గలికిపలుకుఁబలుకు లలవెలందుక గొన
బారునారు తేఁటిబారుఁ గేరు. 15

ఉ. చిందము చందమామ సుడి సింగము రిక్కలు నువ్వుఁబువ్వు
మేల్, చెందొవ లద్దముల్ చిపురు చిల్వ మొగుల్తరఁగ
ల్దొనల్నన,ల్కుందన మంచబోదలును గుబ్బలులు న్మగఱాల
తిన్నెలుం, బొందుగఁ గూర్చి యమ్మెఱుఁగుఁబోఁడిని నల్వ
యొనర్పఁబోలుఁ బో. 16

సీ. అడుగులు చెందొవలారు తుమ్మెదబారు
కన్నులు వాలికగండుమీలు
కుత్తుక చిందంబు గుబ్బలు జక్కవ
ల్నెమ్మోము విరిదమ్మినెఱులు నాఁచు
నగవులు సురువులు నడలు రాయంచలు
స్రుక్కులు తరఁగలు పొక్కిలి సుడి
మీఁగాళ్లు తాఁబేళ్లు మెఱుఁగుఁజేతులు తూండ్లు
చెన్నారుపిఱుఁదులు దిన్నియలును
తే. గాఁగ ననయంబుఁ బలుపోయగంపుఁగొలఁకు
నాఁగ నలువొందు నయ్యెలనాఁగ బాగుఁ
బొగడ నలవియె పలుకులపొలఁతి కైనఁ
జిలువదొరకైన మఱియున న్నలువకయిన. 17

ఆ. కెంపుఁ బెం పడంప సొం పగువా తెఱ
మిన్నుఁ జెన్ను నెన్నుఁ గన్నె నడుము
మీల నేలఁ జాలు వాలుగన్నుంగవ
తేఁటిదాటు మీటు బోటికురులు. 18

చ. పలుకులఁ దేనె లూరు మెయి బంగరునిగ్గులు దేఱుఁ జూపు
లం, దళుకులు మీఱుఁ జెక్కులను దద్దయు ముద్దులు గాఱు
మోమున, న్వల పలరారుఁ గ్రొమ్మొగులువన్నియఁ గేరును
గొప్పు తీ రహా!, చిలుకలకొల్కి సౌరు నెఱిఁ జెప్పఁగ నల్వకు
నైనఁ దీరునే ? 19

సీ. ఎలనాఁగతుఱుమున కెనగాక తుమ్మెద
కొదమకూటువులు పల్వోదలు దూఱెఁ
జానవేనలితోడ సరిగాక యొడలిచూ
పులదొరరతనముల్ పూరిఁ గఱచె
ననఁబోఁడినునుగొప్పునకు దీటుగాక ని
చ్చలును జీఁకటులు మూలలను డాఁగెఁ
గడుముద్దుగుమ్మక్రొమ్ముడితోడ దొర గాక
తొలుమబ్బుతుటుములు మలలఁ బట్టెఁ
తే. జూపఱకుఁ గొలఁదికి మీఱుసొంపు నింపుఁ
బెంపుఁగలయలచెలిచెలువంపునెఱుల
గుంపునకు జోకగాక నిద్దంపునాఁచు
జొంపములు నీటఁ బడుఁ గడుదెంపుచేసి. 20

తే. మగువమొగమున కెన గాక మిగులఁ బొగిలి
తొగలచెలికాఁడు పదియాఱుతునియ లయ్యె

సిరుల కిర వగునె త్తమ్మివిరి దలంకి
యొయ్యనొయ్యన వేమాఱు వ్రయ్య లయ్యె. 21

క. పగడము మంకెనవిరియును
జిగురాకును దొండపండుఁ జెందిరమును సొం
పగుతమ్మి కెంపుగుంపును
ముగుదనిగారంపుఁదొగరుమోవికి దొరరే? 22

ఉ. పట్టికముం దెఁ క్రొన్ననలబంతులు గందును గోరు నాటఁగ
న్గట్టిగ నుండుఁ గొండలును నైన నబ్బక పోవు జక్కవల్
పట్టుగ రాసినం గరఁగి పాఱెడు మేలిపసిండిగిండ్లు నిం
కెట్టుగ నీడనం బోసఁగు నింతిమిటారపుగుబ్బదోయికిన్. 23

క. కొండలమెండును మాఱెటి
పండులసోయగము జక్కవలకూడిక పూఁ
జెండులపసయును బంగరు
కుండలమెఱుఁగు న్వెలందిగుబ్బల కడఁగున్. 24

తే. అలరుపొక్కిటిపొన్నపూవలన వెడలి
కులుకుఁజన్గుబ్బతమ్మిమొగ్గలకు సాగు
జమిలిముక్కాలికొదమపెంజాలసంగ
నలరుఁబోఁడికి మెఱుఁగారునారు దసరు. 25

ఉ. దానిపిఱుందునందమును దానిమిటారపుటారుసొరునుం
దానివెడందపెందుఱుము దానిచొకారపుగబ్బిగుబ్బలుం
దానిజగానిగారమును దానియొయారపుఁదళ్కుఁజూపులుం
దానిమొగంబుఁ గన్న జడబారులకైన విరాళి మెత్తదే? 26

సీ. వలపులదీవి కెందలిరుఝొంపము మావి
మరునిపూఁదూపు చేమంతిబంతి

యన్నులతలమిన్న యాణిముత్తెపుఁగ్రోవ
పండువెన్నెల నిగ్గుబలుకుఁజిలుక
కపురంపుబరణి నిల్కడఁ గన్న క్రొమ్మించు
పగడపుఁదీవ మేల్పసిఁడిబొమ్మ
కోదమరాయంచ కుల్కుమిటారి వెన్నెల
గని చోకారపుమానికములమూట

తే. యాము లేచుఁగుగున్న యొయ్యారములకుఁ
దీరుకస్తురిలప్ప సొంపారుపికిలి
చెండు నాఁగఁ దనర్చి యచ్చెరువుమీఱఁ
దద్దయుఁ జెలంగుఁజుమ్మ యమ్ముద్దుగుమ్మ. 27

మ. పలుకు ల్వేయు నిఁకేల యాచెలువ యాబంగారుకీల్బొమ్మ
యా, కులుకుంబాయపుఁగల్కి యావలఁతి యాగొజ్జంగ
పూబంతి యా, యలరుంబోఁడులమిన్న యాముగుద యా
యందంపురాచిల్క యా,వలపుంగప్రపుదీవి యామగువ
యావాల్గంటి నీకే తగున్. 28

తే. చక్కఁదనమును గానమును జవ్వనంబు
మక్కువయుఁ బ్రోడతనమును నిక్కువంబుఁ
దాలిమియుఁ గల్గునిల్లాలి నేలువాని
కారయఁగ వేల్పురాచప్రోల్గోర నేల? 29

చ. చెలువుఁడ! నీయెడం జెవులు చీఁదఱఁ జెందఁగఁ జెక్కులా
గులం, బలుకఁగ నేల? యాతలిరుఁబాయపుటన్నులమిన్న
చెల్మి నీ, కలవడెనేని మేలిపదియాఱవన్నెపసిండితోడ వే
ల్పులదొరమ్మానికంపురవఁ బొందుగఁ గూర్చినచంద మౌఁ
జుమీ.

తే. ప్రౌఢలై చూడఁ దగుగొల్లపూవుఁబోండ్ల
చెలిమి గల దని దానిపైఁ దలఁపు మాన
వలదు సుమి! మంచిపనసపండుల మెసంగు
జాణలకు మావిపండులు చవియ కావె? 31

తే. కమ్మవిల్కానిచేతిపూఁగొమ్మ ముద్దు
గుమ్మ నిద్దంపుజాళువాబొమ్మ వలపు
గ్రమ్మనిమ్మగుకపురంపుదిమ్మ సుమ్ము
కొమ్మ నెమ్మె దలిర్పఁ గైకొమ్మ లెమ్మ. 32

నీలయందలివలపును గృష్ణుఁడు విప్రునితోఁ జెప్పుట

క. అని పంటవలఁతి జేజే
వినిపించిననాలకించి ప్రేతలమేల్వాఁ
డెన లేనికోర్కు లెదలో
నన లెత్తఁగ నతనిఁ జూచి నగుచుం బలికెన్. 33

ఉ. ముందొకకర్జమూని చని ముద్దులగుమ్మ నొకర్తు నక్కడం
బొందిక సేసి రాసిరులు పూన్చుచు వేమఱు వీనుదోయికి
న్విందొనరించి తా మిగుల నేర్పున నోబలునేలవేల్ప! మే
ల్పొందఁగ మీకుఁ జెల్లుఁ గద పొల్పుగ మేల్పను లెల్ల
గూర్పఁగన్. 34

క. చెన్నొందవెడునన్నవలాఁ
గన్నారం గన్ను లలరఁ గన్గొనియెడు మే
లెన్నఁడు గల్గునొకో యని
యెన్నెదఁ జామయ్య మిగుల నెదలో నెపుడున్. 35

సీ. కలికినెమ్మోముజాబిలిరంగు లోదవక
చెలువంపుఁగనుదోవల్ చెలఁగు టెట్లు?
సకియనుంగెమ్మోవిచక్కెర ల్జుఱ్ఱక
వలకాఁక పెనుదప్పి వదలు టెట్లు?
లెలనాఁగబిగికవుంగిలిజోడుఁ దోడుగక
యెద నంటుబలుతూపు లెడలు టెట్లు?
కొమ్మసింగారంపుఁగొలఁకునం దేలక
బలువిరాలపువెట్ట దొలఁగు టెట్లు?
తే. మెలఁతుకలమిన్ననిద్దంపు మేల్పసిండి
గలుగకుండిన మదిలోన గాట మగుచు
నిచ్చలును హెచ్చుకలక నిప్పచ్చరంబు
విడుచు టెటు లింకఁ బరికింపఁ బుడమివేల్ప! 36
తే. కులుకుఁబాయంపుముద్దులగుమ్మ గలుగు
సొగసుకానికిఁ దెఱగంటిచిగురుబోండ్లుఁ
బులుఁగురాచేడియలును జక్కులవెలందు
కలును వీనులకంటిచెల్వలు నిఁకేల? 37
క. కన్నియలా గంతయు నిటు
విన్నప్పటినుండి తలఁపు వేఱొకపనిపైఁ
జెన్నలర దెన్ని తెఱఁగుల
నన్నెలఁతుకఁ గూర్చిఁ బెండ్లియాడెదఁ జామీ. 38
తే. జాళువాబొమ్మ కెన యనఁజాలు వాలుఁ
గంటి నన్నన్న! కన్నులఁ గంటినేని
వలవకున్నను నీకు మేల్వాలుపలిత్తు
న్వేలవేలుప! యిఁక వేయు నేల? వినుము. 39

చ. అని తెలిదమ్మికంటి మదినంటి పెనంగొనుకూర్మి నాడినం
గనుఁగొని జన్నిగట్లతలకట్టపు డెంతయు నుబ్బి సామి! నీ
కనికర మింత నాపయినిఁ గల్గినఁ జాలుఁ గొఱంత యేమియుం
చును వెరవొప్ప నిట్టు లనుచుం బొగడంగఁ దొడంగె
నద్దొరన్. 40

కృష్ణుని విప్రుఁడు పొగడుట

దండకము సిరిమగఁడ! నిన్నుం దిరంబొప్ప నప్పాఁపతేఁ డట్టి
రాయంచవార్వంబుజోదైన నోరార నగ్గింపలే రన్నచోఁ
బిన్న లెక్కైన్నఁగాఁ జాలువా? రెన్న నోయన్న! మున్నూళ్ళ
రాకాసిబల్మాటువ ల్మోవఁగాలేక పెక్క వ్రేగునన్ లోఁగు
నప్పున్నుఁ బూఁబోఁడికై ప్రోవులై కూడి జేజేదొరల్
వేఁడఁగా వేడబం బొప్ప నివ్వేసమిట్లూని లౌ నీవు గావించు
చెయ్వు ల్నెఱిం బూని వార్ప్రవ్వ నెవ్వారికిం దీరు?
మున్మిన్నుమే నూని మున్నీరు నొత్తెంచి ప్రాఁబల్కుముచ్చు
న్వడి న్వ్రచ్చి నెత్తమ్మిపూఁజూలి నుబ్బింపవా? పెంపు
రాణింపఁ దొల్వ్రేల్పులు న్వేల్పులుం గూడిపాలేఱు వేత్రచ్చు
చో మేటిలా మేటిపై యెత్తి యువ్వంపుఁగవ్వంబుగ న్వేపున
న్వీఁపునం దాల్పవా? నేలయెల్లం దగం గొంచు చెంజిల్వరా
చెంకికిం బాఱుసాజాళువాకంటి రేద్రిమ్మరిన్ జన్నపుంబందివై
క్రుమ్మవా? కన్నపట్టిన్ లలిం బట్టి కాఱించునవ్వేల్పుసూ లే
లికం జక్కఁగా నుక్కుఁగంబంబునం బుట్టి చక్కాడవా?
గుజ్జురూపూని మూఁడంజల న్ముజ్జగంబుల్ గరంబొప్ప
నాఁకట్టి చాగంపుబల్ రక్కసుం గ్రిందికిం ద్రొక్కవా?
గండ్రగొడ్డంట ముయ్యేడుమాఱుల్ కడుందిట్టవై గట్టిగా

నేల ద్రెళ్లం బడంగొట్టవా? గోత్రికై కోఁతు లాకొమ్ములులం
గొల్వఁగా నుప్పుసంద్రంబుఁ బూఁదోఁటకాల్వఁ వలెఁ
దాఁటి చాల్పుందలల్ గల్గు రాకాసిఁ బోకార్పవా? దుక్కి-
పాల్ పూని పేరుక్కునఁ రేఁగవా? మ్రాఁకుఁ గోఁదూటి
తో ల్వేల్పుఁబూఁబోండ్లబల్ నోములొక్కమ్మడిన్ బన్న
మొందింపవా? దొడ్డగుబ్బుంబుపై నెక్కి యుప్పొంగుచుం
దుల్వరాపోఁజులం దీర్పవా? దేవరా! నీవెకా వేలుపుం
బెద్దవై తద్దయు న్నేర్పుతో నిజ్జగం బెల్లఁ బుట్టించి
పెన్నుండవై నిచ్చలు న్నచ్చికం బ్రోచి యామీఁద ముక్కం-
టివై తీర్తు వెల్లప్పుడు న్నీ మెయి న్నల్వగ్రుడ్డుంగము ల్త్రేడి
పండ్లున్వలెం బ్రోవులై యుండు నీబూటకం బెవ్వరు న్నేటుగా
నారయఁ లేరుగా? నిన్నుఁ బేర్కొన్నఁ గన్గొన్న నీబల్కి
దంపుంగతల్ విన్నదోసంబులెల్ల న్నెసం బాయు నీమెట్టి
కెందామరం బుట్టి పెన్నారుమిన్నేటినీ రింత మైఁ సోఁకఁ
బున్నెంబు లెన్నేనియుం గల్గు నిన్బత్తితోఁ గొల్వఁగా లేక
టాటోటులై పెక్కురిల్లాండ్రనుం బండ్లనుం బుత్తడుల్
మేడలు న్మాడలుం గోకలుఁ యాకలుఁ గొత్తెలు న్బత్తెలుఁ
మేడలు న్గోడలుం జూచి వేసారకే కాఁపురంబు ల్దిరం బంచు
డెందంబుల న్నమ్మి తారూరకే మేలులం బాసి యాబిరాఁదట
న్దుంతబాబావజీరుండు గాఁజింప మీఁజుఁ దోసంగుల్
పెసంబొంద వారిం దగం జూచి బిట్టేడ్పుచందంబులం రోసి
యి ల్వాసి తారెల్ల చెయ్వు ల్విడంగోసి కారాకులుం
న్దుంపలు న్మెక్కిలోఁ జొక్కుచుం బ్రాఁతపల్కుం గొన
ల్సారెకుం గాంచి మే ల్దెల్వితో లోనివెల్గుం గనుంగొంచు

వేమాఱు మైసోఁకి రాఁబారులెల్లన్దిటం బొప్ప నీకా గానఁగా
నేర రెవ్వారికిం గీడు గావింపఁగా నోడి యేకోర్కులు న్వీడి
నీపైఁ దలం పెప్పుడు న్నిల్పి లోఁ దాల్మి దైవాఱఁగాఁ
జెయ్యు లేమైన నీ కప్పనం బంచుఁ బూఁటు ల్వడిం ద్రోచు
సాబల్లిదు ల్నీకు విందుల్గదా! నీవు కూర్మిం గనుంగొన్న చోఁ
గాక నే నిన్నుఁ గొండాడఁగా నెంతవాఁడ న్నిజం బొప్ప
నన్నల్వవు న్నీవె వెన్నుండవు న్నీవె ముక్కంటివి న్నీవె
జాబిల్లివిం బ్రొద్దవు న్గాడ్పవు న్నీవె ప్రాఁబల్కులు న్నీవె
సంద్రంబులు న్నీవె గట్టుంగముల్ బ్రాఁకులు న్వాఁకలు
న్నీవెకా నెంచి నిన్బత్తి నే ప్రొద్దునుం గొల్చెదన్. 41

తే. అనుచుఁ గైవార మొనరించు నవ్వాలంతి
మన్ను వేలుపు మేల్బంతి మదికి మీఱ
వేడ్కలొనగూర్చి పనిచి యవ్వెన్నముచ్చు
చెలువ చెలువంబె పలుమఱుఁ దలఁచుచుండె. 42.

కాలనేమికొడుకు లాబోఁతులై పుట్టి జగములను గాసిఁ బెట్టుట

సీ. అంతట మిథిలలో నలకుంభకునియింట
మును కాలనేమికి ననుఁగుఁగొడుకు
లగుతుల్వరక్కసు లాఱునొక్కరు దొడ్డ
యాఁబోతులై పుట్టి రచ్చెరువుగఁ
జుట్టువాల్దాలుపుసూడు లెంతయుఁ గ్రొవ్వి
యొనలేనిలావున నెల్లకడల
మెలఁగుచు ససినెల్ల మేయుచుఁ గోడలు
వెలుగులు పెండెము ల్వ్రీఱుగఁ ద్రొక్కి

తే. దొడ్డిపట్టుల నిల్వక త్రోవ నెవరి
నెదిరికొమ్ములఁ గ్రుమ్ముచుఁ గదిసి కోడె
తలుపులను జొచ్చుచును వడిఁ దవిలి అంకె
లిడుచుఁ బొగరెక్కి యుఱుకున నడరి రెలమి. 43

క. బెబ్బులులనైన మార్కొను
నబ్బురపుం జేవ గలిగి యాసతగిబ్బల్
నిబ్బరముగ నాఁడెంపుం
గుబ్బలు లిటు లఱ్ఱె నేమొకో యన నలరున్. 44

ఆబోఁతులఁగొలుపద్రవమును బ్రజలు రాజుతోఁ జెప్పుట

ం. చెలరేఁగి యిట్టు లెల్లెడఁ
గలయం ద్రిమ్మరుచుఁ జాల గాసి యొనర్పం
దలఁకి ప్రజ లెల్ల నపు డ
గ్గల మగుకడగండ్లఁ జిక్కి గములై సరగన్. 45

తే. పనసపండులు దబ్బపం డ్లనఁటిపండ్లు
లీఁతపండులు టెంకాయ లిప్పపూలు
చెఱకుఁగోలలు దేనియ ల్తఱుచుగాను
గొనుచుఁ బఱతెంచి రెకిమీనికొలువునకును. 46

తే. అరిగి మెల్లన గవనికాపరులచేత
నేలికకుఁ దమరాకడ యెఱుఁగఁ జెప్పి
యతనియానతిఁ గైకొని వెతలు మఱచి
నగుచు నందఱు గొబ్బున నగరుసొచ్చి. 47

సీ. మగమానికముల క్రొన్నిగనిగల్ దులకింప
బలుతమ్మికెంపుమే ల్బసలు నింప

రేరాచఱాచాయ క్రేవల నలరంగఁ
బులుఁగుఱాపచ్చరంగులు పొసంగఁ
గఱిరతనంపుఁ జొక్కపుసిరు ల్దళుకొత్తఁ
బగడంపుగుంపు కెంజిగి యొనర్పఁ
దెలిక్రొత్తముత్తియంబులడా ల్ధవాళింప
వెలుఁగురాఱాహారంగులు వెలుఁగ

తే. మఱియుఁ జే రగునాఁ డెంపుమానికంపు
గముల నిద్దంపువన్నియ ల్గడలుకొనఁగ
నందముల కెల్ల నునికిప ట్టనఁగఁ జాలు
మేలిపని నొప్పుజాళువా మేడలోన. 48

తే. దొరలు మన్నీలు చెలులు బందుగులు జెటు
బంట్లు కబ్బంపుఁగూర్పరు ల్పాశిగాండ్రు
గడనచేడియ లూడిగీల్ గాణ లొజ్జ
బాఁపనయ్యలు దీర్పరుల్ బలసి కొలువ. 49

సీ. బంగారుఁదగటుదుప్పటిచెఱంగులరంగు
మేచాయకొక్రొత్త మెఱుఁగు చూప
బలుముత్తియపుఁజౌకటులడాలు నిద్దంపు
బవిరిగడ్డముమీఁదఁ జవుకళింపఁ
బూపవెన్నెలతేనిఁ బోలునెన్నొసలిపై
జిలుఁగుఁగస్తురిబొట్టు చెలువుమీఱ
సొగసుగా విరిసరుల్ చుట్టి గట్టిగ సిడ్డ
సిగ పెంపునాడెంపు సిరుల నీన

తే. గొప్పరతనంపుఁబతకము ల్గొలుసు లుంగ
రములు మురువులు సింగార మమరఁ బూని

వేడ్క లిగురొత్త రెండప వేల్పుతేని
కరణి గొలువున్న దొరఁ బొడగాంచి యపుడు. 50

తే. తమరు గొని చన్న సరకు లెంతయును బత్తి
నప్పనము సేసి మిగుల జోహారు లొసఁగి
కేల్గవలు మోడ్చుకొని యొకక్రేవ నిలిచి
యొదలఁ గొంకుచు వాక్రుచ్చి రిట్టు లనుచు. 51

క. దేవర! నీ వీపజలను
బ్రోవఁగ నిన్నాళ్లదాఁకఁ బొదలుచు మేము౯
శీవి దలిర్పఁగ నెదలో
నేవెఱపును లేక యుంటి మెడలనికడిమిన్. 52

క. ఇప్పుడు నిదె యచ్చెరువై
చెప్పంగా రానిదొడ్డ చేటొనగూడెం
దప్పక యాలింపుము నీ
విప్పట్టునఁ గినుక లేక యొలమి దలిర్పన్. 53

ఉ. గొల్లలనాయఁడై పరగు కుంభకుమంద నదేమివింత యో
కల్లరిగిబ్బ లేడు పొడ గట్టి పజం గడు గాసిఁ బెట్టుచుం
గొల్లగ నెల్లపైరులను గొంకును జంకును లేక మేయఁగాఁ
దల్లడ మంది వచ్చితిమి తద్దయు మీ కిది దెల్పకోరికన్. 54

క. గిబ్బ లవి కాఁపువారల
గొబ్బున నొకముద్దఁ జేసికొని మ్రింగుఁజుమీ
దబ్బఱలుగఁ జూడకు మో
యబ్బా బెబ్బులులకైన నటు జంకుదుమే! 55

క. చలపాడిచి అంకె లిడుచును
బలుమఱుముంగాళ్లఁ ద్రవ్వి బలువిడిఁ బసికాఁ

పులఁ గ్రుమ్మివిడుచుఁ బైకొని
పొలమంతయు నవిరొ యగుచుఁ బొగరు సెలంగన్. 56

తే. ఆకుఁదోఁటలు నుగ్గాడి యరఁటితోఁట
లెల్ల మల్లడిగొనఁ ద్రొక్కి యుల్లికంద
పసుపుఁదోఁటలు జంగిలి కసవుబీళ్లు
చెఱకుఁదోఁటలు పండినచేలుఁ దీర్చె. 57

క. ఓరాయఁడ యీయంగద
కోరువలే కిటకు వచ్చె నూళ్లన్నియు మే
మూరక గబ్బఱలాడఁగ
నేరము నూర్లకయిన నీయాన సుమీ. 58

ఆఁబోతులఁ బట్టింపు మని రాజు కుంభకున కాజ్ఞాపించుట

చ. అన విని నేలఱేఁడు వెఱఁగందుచు వారల నూఱడించి యి
ప్పని సవరింతుఁ బొండనుచుఁ బంపి యెసంగ గడుఁగిన్కమీఱ
గొల్లని బిలిపించి నీవు పదిలంబుగఁ గోడెలఁ బట్టకున్న నా
మునఁ దనరారుచుఁ మొదలుముట్టఁగ మేయును బైరు
లన్నియున్. 59

క. గట్టిగ నీ విఁక వానిం
బట్టింపుము గాక యున్నఁ బంటింపక పెం
గట్టడవి కయిన వెడలం
గొట్టింపుము చేయవేనిఁ గొఱగాదు సుమీ. 60

క. బలుసిరి గలుగుట కొరలం
గలఁచుట యెవ్వారి కయినఁ గటకట తగునే?
బలిమి గలవాఁడ వగునీ
కలగిబ్బలఁ బట్టరాదె యాఱడి మేలే? 61

తే. అనుచు నొడయఁడు నుడివిన విని యతండు
తలఁకి యాతండ్రి యాకోడిపిలలను బట్టి
గట్టిచేసెద నిఁక నింత గసవవలవ
దంచుఁ గను వేఁడుకొని యింటి కరిగె నపుడు. 62

—ఆంబోతులను బట్టం బూని గొల్లలు భంగపడుట—

క. తనచుట్టంబుల నం..అ
బనివడ రావించి తెలిపి పలుకులు దెలియన్
వినిపించి గిబ్బలను గొ
బ్బునఁ బట్టఁగవలఁగును నంచుఁ బురికొల్పెటమున్. 63

తే. గొల్ల లెల్లరు బెల్లుగ బల్లియములు
బల్లిసపులం జెపలుప్రలు మొల్లమగను
బూని యమ్మేటిపొగరుటాఁబోతుతుటుము
బలిమి మెఱయంగ దాకొని పట్టఁ బోడఁగి. 64

క. వలత్రాళ్లు వైచి యమ్ముక్షుడఁ
బలుమొలలును దఱిమి యూరులు చన్ని కడుఁగా ద్రొ
డ్డలు వాఁగి మోపి యోదం
బులు ద్రవ్వఁగుఁ బెక్కుచందములఁ బెనఁగునెపన్. 65

సీ. వలపగ్గములు ద్రెంచి కలఁబడఁ గొందఱు
బొజ్జలు వ్రయ్యంగఁ బొడిచి పొడిచి
యొగసి చెంగున దాఁటి పొగరునఁ గొందఱు
డొక్కలు నలియంగఁ ద్రొక్కి త్రొక్కి
తోడరి పట్టంగఁ బోవఁ దొడఁగినఁ గొందఱిఁ
దలల నెత్తురు లుర్లఁ దాఁచి తాఁచి

కెరలి పేరెముపాఱి యుఱవడిఁ గొందఱుఁ
దుముదుగాఁ బుడమిపైఁ ద్రోచి త్రోచి

తే. గబ్బితనమున పెచ్చి య గ్గిబ్బకదుపు
నిబ్బరంబుగఁ బట్టంగ నబ్బకున్న
జబ్బుపడి యుంటఁబును గడు నబ్బురముగ
బొబ్బ లిడుకొంచుఁ బాఱెఁ బ్రోలిదరికి. 66

క. అటువలె బలిగూరు పెక్కం
డ్రటమటమై జన్న సిన్న నగుచున్ మిగులన్
దటము చెడి గొల్లనాయఁడు
కటకటఁ బడి యింక నెద్ది కర్జం బనుచున్. 67

ఆఁబోతులం బట్టినవానికి నీల యిచ్చునట్లు కుంభకుఁడు చాటించుట

తే. కొంతతడ వెంతయును మనఁ గుంది యొడయఁ
డేమి గావించునో యిఁక నెట్టు లతని
మ్రోలఁ జెప్పుదు నియ్యాముటాలపోతుఁ
బిండు నెవ్వాఁడు గెల్వఁగలండు పూని. 68

తే. తడయఁ బనియేమి మనసీకదమ్ము మిఁక
నెట్టు గావింప నున్నాఁడొ యెవ్వఁ డెఱుఁగు
నబ్బురం బొప్ప నిత్తఱి నహహ యెట్టి
కీడునకుఁ బుట్టెనో యిట్టిగిబ్బ లేదు. 69

క. అని యెందు వెరవు దోఁపక
పనివడి యెక్కోడియలను బట్టఁగఁ గలవా
ణని కిచ్చెద నీకన్నియ
నని యెల్లెడలందుఁ జాటు ననిచెన్ సరగన్. 70

తండ్రి చాటించుటను విని నీల చింతించుట

క. అటులఁ దనతండ్రి చాటిం
చుట చెలికత్తియలవలనఁ జొప్పడ విని మి
క్కుట మగువంతలఁ గుందుచు
దిట వింతయు లేక నీల దిగు లెదఁ బొదువన్. 71

ఉ. అక్కట! తండ్రి యేల పురుషయ్యకుఁ బెండ్లియొనర్తునంచుఁ జె
న్నెక్కువనుండుచోఁ దెఱఁగుమాలినటక్కరియాలపోతులి
ట్లెక్కడనుండి కల్గె? నిపు డెవ్వరు నెవ్వగఁ దీర్చువార ల
మ్మక్క! హుళిక్కియాసననయంబుమది న్వెతఁ జెందనాయెఁగా.

క. ఇత్తెఱఁ గంతయు నిపుడా
పుత్తడిదువ్వాలువతొలుపున కెవ్వారల్
బత్తి నెఱిఁగించి యొదలోఁ
దత్తఱ మంతయును దీర్పఁ దగియొదువారల్? 73

తే. వెన్నుఁ డీమాట వీనుల విన్న యపుడె
వచ్చునో లేక యీపని కిచ్చ యిడఁడొ
వచ్చి గిబ్బలఁ గూల్చునో వానివలన
వీఁగి యేఁగునో యింక నెద్ది వెరవు గలదు? 74

తే. పోఁకుమూఁకలఁ గొంగ యిచ్చోటి కెమ్మె
లూర గొబ్బున వేంచేయ కుండెనేనిఁ
జెల్లబో యింక నెటువంటి చెనఁటిగొల్ల
చెట్టఁబట్టంగ దయ్యంబుఁ జేయునొక్కొ. 75

సీ. దట్టంపుమిన్నాఁకతరఁగచాల్పునఁ దేలు
తెలిపుల్గు బురదగోతులకుఁ జనునె?

పుడుకుమ్రాన్వలితావిపువ్వుఁ దేనియ లాను
మగతేఁటి తుమ్మకొమ్మలకుఁ జనునె?
తొలుమొగుళ్లిడుచిన్కు లెలమిఁ గ్రోల్వానకో
యిల బలుమంచుసోనలకుఁ జనునె?
పరువంపుఁ గ్రొమ్మావిపండు లేపున మెక్కు
చిలుక గాటపుటుమ్మెతలకుఁ జనునె?
తే. పక్కిరాజక్కిదొరచెల్మిఁ జక్కఁ గోరి
చొక్కుచుండెడుడెంద మమ్మక్క యొక్క
తులువమానిసితోడఁ బొందునకు నిచ్చ
యిడఁగఁ జూచునె తలఁప నెయ్యెడలనైన? 76

తే. పుడమిలోపల మగవాఁడు పూని తనకుఁ
గోర్కి యగుకల్యకంటెఁ గైకొనుచునుండు
నహహా! తమమది కిచ్చయౌనట్లు మెలఁగఁ
గన్నియలకేమిటికి బల్మి గలుగదయ్యొ? 77
సీ. ప్రేపల్లెనుండి ము న్నేపుతో నిచటికి
నేలవేలుపుఁబెద్ద యేల వచ్చె?
వచ్చి మచ్చికమీఱ హెచ్చుగా హాంబట్టు
సాలుదాలుపుఁగత లేల తెలిపెఁ
దెలిపినఁ దండ్రి యచ్చెలువ కీజవ
రాలి నిచ్చెద నని యేల పలికెఁ?
బలికినమాట యేర్పాటుగా విని తన
యెదఁ గూర్మి యతనిపై నేల పొడమెఁ?
తే. బొడమెఁగాకేమి పొగరుటాఁబోతు లేదు
నిత్తెఱంగున బొడ్డిలో నేల కలిగెఁ?

గలుగుటకు నేలతోఁ డేల కాఁకనేసె?
నయ్యయో! దయ్యము నీఁకేమి యనఁగఁ గలదు? 78

తే. చిలుకవార్వంపుమేటివజీరుఁ గేరు
నాలకాపరిసోయగం బసువుమీఁఱఁ
దలఁచినపుడే మొకాని డెందమున దిగులు
పాయఁగా నేర దిఁక నేమి సేయుదాన? 79

క. ఇప్పని దలిదండ్రులకుం
జెప్పఁగవలె నంచుఁ దలఁప సిబ్బితి మిగులన్
ముప్పిరిగొనుచుం బైపయిఁ
గప్పె నొరులచాటువారు గారే కన్నెల్? 80

చ. వలనుగ మేలుగిల్లు గఁడువం దగువా రని సమ్మతించెంత
యుం, జెలిమి దలిర్ప నిత్తెఱఁగుఁ జెప్పఁగఁ జూచిన సారె
సారెకుం, గిలకిలలాడుచున్నిగులఁ గేకలుగొట్టుదు రింతెకాని
చిక్కులు సడలించి మేలుపనిఁ గూర్పఁగఁ నెర్తురె రాచ
నెచ్చెలుల్? 81

తే. అలర వలమురితాలుపుచెలిమి తనకుఁ
గలుగకుండిన వేఱొక తలువ నింక
వలవ నెవరేమి చేసినఁ దలఁక నంచు
నంతకంతకు నగ్గలం బైనతమిని. 82

నీల మన్మథావస్థలంబడుట

సీ. కనుదోయి కెలఁకులఁ గ్రమ్ముపెన్నీటిజా
ల్బలితంపుగబ్బిగుబ్బలను ముంప
సుడివోనివేఁడినిట్టూర్పుగాడ్పుల బ
ల్వడలఁ గెంజిగిమోవి వాడువాఱ

వెడవిలుకాఁడు బల్విడి నించుపూనంప
జల్లువెల్లున మేను దల్లడిల్ల
దట్టంపువలపులఁ దమి వేఁడుకొని సారె
సారెకు గుండియ జల్లనంగఁ
తే. దాళఁజాలక మదిలోనఁ దగులుబాళిఁ
గూలి సోలుచుఁ జాల విరాళిఁ దేలి
తేలి నెచ్చెలిఁబాఱఁ బోఁదోలి మేలి
పూలపానుపుపై వ్రాలి వాలుఁగంటి. 83

క. ఉసురసు రనుచుం బొరలును
గసరును బస దఱిగి వెసను గడగడ వడఁకు
న్విసువున బుసవెట్టును వె
క్కసమగు వలరాచసెగలఁ గ్రాఁగుచు మఱియున్. 84

సీ. తలయూఁచుఁ దనలోనఁ దాన నవ్వుఁ గలంగుఁ
గలవరించును బయల్ గౌఁగిలించుఁ
బిలువకే పలుకుఁ గన్నులు మూయుఁ జెక్కిటఁ
గై సేర్చు బెదరు నల్గడలు వెదకు
వలిగాడ్పు దూఱు నంచలఁ దోలు దయ్యంబుఁ
దిట్టు మైతొడవులఁ దీసి వైచు
బోటులఁ గసరు గొబ్బున లేచి చిల్కల
నడుచుఁ బల్మఱుఁ గొప్పు విడిచి ముడుచు
తే. నలుకఁ జిడిముడిపడి సొమ్మసిలు దిటమ్ము
లేక కన్నీరు నించు సళించు నొకి
లించుఁ బిమ్మట గొను దత్తఱించుఁ జాల
వలరువిలుదాల్పుతండ్రిపైఁ దలఁపు నిలిపి. 85

చెలికత్తెలు నీలకు బుద్ధులు చెప్పుట

క. అట్టియెడఁ జెలిమికత్తియ
లట్టియలుగఁ గూడి చేడియం గని యని రీ
బెట్టిదపువగలఁ బొగులుచుఁ
గట్టా నీ విట్లు డయ్యఁగాఁ దగునె చెలీ! 86

తే. కన్నియవుగాని ప్రౌఢవు గావు నీవు
పువ్వుఁబోఁడిరో సిగ్గెల్లఁ బోవ నడిచి
బలుదొసంగులఁ బొరలఁగఁ బాడె నీకు
నించుకేనియు మదిలోన నెంచ వకట! 87

సీ. అద్దంబు గని తద్ద నిద్దంపుఁగస్తురి
ముద్దునెన్నొసలిపై దిద్దవేమి?
కుప్పలై కప్పున నొప్పారుపెన్నెఱు
లింపుగా దువ్వి పాటింపవేమి?
యొమ్మై నిమ్ముగ మానికమ్ములసొమ్ము లం
దమ్ముగా నెమ్మేనఁ దాల్పవేమి?
పెట్టెఁ బెట్టినయట్టిజట్టిమీఱినపట్టుఁ
బుట్టముల్ మట్టుఁగాఁ గట్టవేమి?
తే. కోరి యోరిమి నోరెంబు గుడువవేమి?
తొడర వలిదావివిరిసరుల్ ముడువవేమి?
నునుపుదళుకొత్తఁ బలుకులు నుడువవేమి?
భామ! నీ కిది యెటువంటిజాడ చెపుమ. 88

క. పలుతెఱఁగులఁ గలఁగుచు నిటి
వలెఁ గొదుకఁగ నేల? లాఁతివారమె నీకుం?

దలఁపునఁ గలపనియెల్లను
దెలుపవె మాతోడఁ బలికి దిటముగఁ గలికీ! 89

క. తగులమునఁ దగిలి నీ వీ
పగిది న్బిగి తఱిఁగి రేయుఁ బవలు న్మిగుల
న్వగలం బొగులఁగఁ దగవా?
మగువా! నగువారి నెల్లు మదిఁ దలఁపవయో! 90

సీ. చిలుకబోదల మచ్చికలుచేసి ముద్దులు
చిలుకఁ బద్దియములు చెప్పరాదె?
తెలిపిట్టగమిఁ జేరఁదీసి తద్దయు బుద్ధి
దెలిసి మెల్లన నడల్ దీర్పరాదె?
నెమ్మికూటువుల గాటమ్ముగాఁ గూరిచి
నెమ్మితో నాటలు నేర్పరాదె?
బట్టికాడుల నింపు పుట్టునట్టుగఁ గేలఁ
బట్టి పాలఁ గఱపంగరాదె?
తే. చెలఁగి పూఁదీవియలఁ బ్రోదిసేయరాదె?
మేలిరతనంపువీణియ మీటరాదె?
నలువుగా నెచ్చెలులఁ గూడి నవ్వరాదె?
కలికి! నీడెందమునఁ జిక్కు నలుకు మాని. 91

చ. కులుకుచుఁ జేరి యాటలకుఁ గూరిమినెచ్చెలు లెచ్చరించినం
బలుక వదేమి? యేమఱక పజ్జల నిల్చినయాఁడిగంపుటిం
తులఁ గని తద్దయుం గినుకతో నదలించెదవేమి వేమఱుం
జిలుకలకొల్కి! నీవెడఁగుఁజిన్నియ లెన్నఁగఁ గ్రొత్తలిత్తఱిన్.

క. లేమా! నీవెతమానుప
లేమా మోమోటమున సలింపఁగ నిపుడే

లే? మాఱుమాట యొసఁగుము
వేమాఱును దలఁక నేల వేదుఱి మీఱన్? 93

తే. జేల! యీ బేరజపుఁదనం బేల? యింక
నాన యింతయు మఱలోన నానఁబోక
నిచ్చలం బొప్ప మాతోడ నిచ్చగైన
దెల్ల నెఱిఁగింపు మెంతయుఁ దెల్లముగను. 94

క. అని యనుఁగుంజెలు లిత్తెఱఁ
గునఁ బల్కిన నాలకించి కోమలి మిగులం
దనడెందంబునఁ గోరిక
లినుమడి యై నెగడ వారి కిట్లని పలికెన్. 95

చెలికత్తెలతో నీల తనతలఁపుఁ దెల్పుట

తే. వినుఁడు చెలులార! నామాట నెనరుమీఱఁ
దలఁపులోవార లేమీకు దాఁప నేల?
డెంద మంతయుఁ గఱివేల్పునందుఁ దగిలి
మరలఁగా నేర దిఁక నెద్దివెరవు చెప్పుఁడ. 96

ఉ. చక్కెరవింటిజోదు నెకసక్కెములాడఁగఁ జాలుపక్కెరా
జక్కవజీరుచెల్వు చెవిఁ జక్కఁగ నాటిననాటనుండి య
మ్మక్క! యదేమొ కాని యెద నంటినకూరిమి యంతకంత
కుఁ, వెక్కసమై పెనంగొను చ ఫవ అఁ బాయ దిఁకేమి
నేయుదున్? 97

ఆ. మిన్నజన్నిగట్టుగ్రొన్నెల వెన్నుని
చెన్నుమీఱ నవ్వు దెన్న మున్న
విన్నకతన నెపుడుఁ గన్నులఁ గట్టిన
ట్లున్న దెడము లేక యన్నులార! 98

తే. తప్పు లెన్నక మొదలినేస్తంబుఁ దలఁచి
యిప్పు డిప్పని యొనగూర్చుఁ డొప్పమీఱ
మీర లొనరించునట్టియమ్మేలు మఱచు
దానఁ గానుజుఁడీ యెందు జాణలార ! 99

క. అనుచుఁ గడలేనియంగడ
గనఁబడ నప్పడతి వేఁడికన్నీ రొలుకం
దనతెఱఁ గెఱిగించిన విని
యనుగుంజెలు లెల్ల దాని కని రిట్లనుచున్. 100

చెలికత్తెలు నీల నెగ్గులాడుట

క. కన్నియరో ! యంతపని కయి
వన్నెయు వాసియును దఱఁగి వగచెద వకటా !
ని న్నేమి యనఁగఁగల ? మీ
మున్నుడికలు వినుట లేదు మున్నెచ్చోటన్. 101

క. లిబ్బులచెలిపెనిమిటిపై
నబ్బురపున్వలపు నిలిపి యలమట మీఱన్
సిబ్బితి విడిచెదు నీకున్
గబ్బితనం బిట్టు లేల కలిగెనె పొలఁతీ ! 102

చ. కడఁక యొకింత లేనివలకాఁకలఁ గ్రాఁగుదు లోఁగి ఱాఁగ
వై, చిడిముడిపాటుతోఁ జెలులఁ జెంతలఁ జేరఁగ నీక తద్ద
యున్, గడుసుఁదనంబుఁ బూని సరిగన్నియ లందఱు నవ్వ
నయ్యయో, యొడఁకువ మాలి యిప్పగిది నాడఁగఁ జెల్లునె
ముద్దుఁగన్నెకున్ ? 103

సీ. తెలిదమ్మికంటి యిప్పలుకు విన్నంతనే
కడలేని వేడ్క నిక్కడకు వచ్చు

వచ్చి యచ్చెరువుగా రెచ్చి పాతెఱుగిబ్బ
పిండు నొక్కుమ్మడిఁ జెండివైచు
వైచి పెంగూర్మి చొప్పడ నెన్నఁగా రాని
ప్రేర్మితో ని న్నిందుఁ బెండ్లియాడు
నాడి నాఁడెప్పుఁబైడియందలంబున నిల్పి
కొని తనపల్లియ కొనర నరుగు

తే. నరిగి రతనంపుమేటియుప్పరిగలోనఁ
జెలువు మీఱినగొజ్జఁగ సెజ్జమీఁదఁ
బలుతెఱంగుల వలరాచపనుల నిన్ను
మెఱయఁ గరఁగించు నమ్ముమీ మెఱుఁగుఁబోఁడి. 104

క. ముద్దులపట్టివి నీకీ
గద్దఱిచందముల మెలఁగఁగా రాదు సుమీ
తద్దయుఁ బెద్దలఁ దలఁపక
ముద్దియ నీ కింత డెందమున వెత యున్నే ? 105

ఆ. కొలఁదిలేనివేడుకల మును పెంచిన
యంచచిలుకగముల నలుకమీఱఁ
దొడర నడిచి పాఱఁదోలెద వివియేమి
తప్పు సేసె నిపుడు తలిరుఁబోఁడి. 106

తే. అతివ! యెన్నఁడు మామాట కడుగుదాఁట
కుండుదానవు నేఁడేమి యొందు దెఱఁగు
పూని మాటికి నుడువంగ రానికినుక
సేసెదవు నేర మెద్ది మా చెంతఁ జెపుమ. 107

క. ఎలనాఁగరో! నీకోరిక
వలనుగఁ జేకూరె నింతవలవంతయుఁ దా

నిలుచును మూపైఁ బలుమఱు
నలుక కడు న్నిగుడ నెగ్గులాడకు మింకన్. 108

వ. అనిన విని ముద్దియ తద్దయుం బ్రొద్దారకుండి యన్నెచ్చెలి
పిండునకు వెండియు నిట్లనియె. 109

నీల చెలికత్తెలపై నలిగి మాటలాడుట

ఉ. ముమ్మర మైనబల్పోతల ముసుగుచునుండెడుదానిచుట్టునుం
గ్రమ్మి పడంతులార! కొఱగాములు వేమఱు నెంచ సాగినా
రమ్మకచెల్ల! యల్ల చిగురాకుఁగటారికడిందిజోదుపూ
వమ్ములబారి కోర్వఁ దరమా పెఱమాటలు వేయు నేటికిన్?

క. కడనుండి పెక్కుమాటలు
నుడువంగా వచ్చుఁగాక నూల్కొనియెదుపల్
కడగండ్లఁ బడఁగ వచ్చునె?
విడువక, యెవ్వారి కయిన వెలఁదుకలారా! 111

క. అకటా! బెడిదపువలపుల
సెకలం బడి ప్రేఁగుదానిఁ జేపట్టఁగనో
ల్లక యిటువలె నెంతురె ని
ప్పుకలపయిన్నేయి చల్లుపోలిక మీఱన్? 112

తే. వినుఁడు నామాట లిపుడు మీరీను లలర
సైఁపకుండిన నింలియు చాలుఁగాని
యింక నేమియుఁ గొఱగానియెగ్గులాడఁ
బోకుఁడీ మీకు మ్రొక్కెద బోటులార! 113

ఉ. కూరిమిబోటు లంచు మిముఁ గోరెడగ వచ్చుచు నున్నచో
నయో, నేరము లెన్నుచు న్నిగులు నెవ్వగలం గలఁగించి

సారెకుం, గేరెగ రింతెకాని మదికిం గడు నెమ్మి దలిర్ప
నేర్పుతోఁ, గోరినకోర్కె మీఱ సమకూర్పఁగఁ జాలుదురే
యొకింతయున్. 114

ఉ. చక్కఁదనంబు జవ్వనము జాణతనంబు గొనంబు ఁదాఁ బెం
పెక్కినయుక్కుసుద్ది సిరియు నిమ్ముగఁ గల్గి యెలంగుచున్న
యా, రక్కసిగొంగపైఁ గడుఁ దిరంబుగ నిల్పినడెంద మింకఁ
దాఁ, దక్కరి నొక్కనిం గనయుట న్నెఱిఁ గోరునె మాట
లేటికిన్ ? 115

క. మీమాట సేయ దని యిం
కేమియు నుల్లమున నలుక లిడఁబోకక మీ
గీముటకుఁ బొండు గొబ్బున
వేమాఱును గేలు మొగిచి వేఁడెద మిమ్మున్ 116

చ. గొనకొని మీఱమొదక నెఱయఁగ నాటిమి దెంగనులోనికస్త్రి
మంత్రసమునఁ దెల్ప నేటఫ్పలె త్ర[illegible] [illegible] నింతె
యగఁగలుక్, వినియుఁ నెట్లుగా నికను వేసులు నాయున
నవ్వకొంచు నో, యనుఁగువెలందులార! మనుసు నాఱడి
బెట్టకుఁ డమ్మ వేఁడెదన్. 117

శా. అని యుత్తెఱంగున నమ్మెలుంగుఁబోఁడి బిత్తరించుచుం
గ్రొత్తవలవంతలఁ దత్తఱించుచుఁ బుత్తడిదువ్వాలుఁ బదాలుపు
పయిన త్తినబత్తిం జెలికత్తియలమొత్తంబులనొత్తిచూడుచు
నీడులేనికోర్కుల నువ్విళ్లూరుచుండె నని నిరాబారిసింగంబు
లకు గత యొఱింగించుజడదారి వినిపించినవారలతని నవ్వలి
కతయుఁ దెలుపు మని వేఁడిన. 118

మ. మలసూడగ్గి జముండు రక్కసుఁడు నీరైతాల్పు రాగాడ్పుఱే
డ్కలతేఁడ్లున్నీసదారితాలుపును బల్కుంబోటిగేస్తుండుఁబు
ల్గులరాడాల్గొనయున్నాద ల్గలుగువేల్పు ల్గొల్వనవ్వెండిగు
బ్బలిపైనుండి జగంబులేలుబలువేల్పా! గట్టువిల్దాలుపా! 119

తే. కడలిదొన పాఁపనారియుఁ బుడమి తేరు
గట్టువిల్లును దొలిపల్కుగమిగు ఱాలుఁ
బులుఁగుడాల్వేల్పు నులికియుఁ బూని కడిమి
మెఱయఁ దిగప్రోల్గు గూల్చిన మేటివేల్ప. 120

మాలిని.—

కదలనిబలుతేరుగా గాడుపుగ్మేపు పేరుం
గుదురగుతలయేఱుం గొండపై మేల్బిడారుం
గొదుకక పలుమాఱుం గోరికల్ గూర్చుతీరుం.
బొదలెడిమెఱుఁగుసొగసుం బూని యొప్పారుమేటీ! 121

గద్యము. ఇది శ్రీకుసుమారమణకరుణాకటాక్షనిరీక్షణాసంలబ్ధ సరసకవితాసామ్రాజ్యధురంధరఘనయశోబంధుర కౌండిన్యస గోత్రపవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్యపుత్త్ర బుధజన విధేయ తిమ్మయనామధేయప్రణీతం బైన నీలాసుందరీపరిణయం బను నచ్చతెనుఁగుఁ బ్రబంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

తృతీయాశ్వాసము

క. సిరిపెనిమిటియుం బలుకుల
గరితమగఁడుఁ బొగడ మెచ్చుగాంచినగట్టుం
దొరముద్దుఁబట్టిడెందపు
విరిదమ్మికొలంకుఁ దేటి! వేల్పులమేటీ! 1

వ. విను మన్నిరాబారి రాబారులకుం గత యెఱిఁగించుజడదారి
యిట్లని చెప్పందొడంగె నట్లు గొల్లచాకన్నియ వన్నియ
దఱిఁగి యెన్నరానివగలం బొగులుచున్నంత. 2

సాయంకాలవర్ణనము

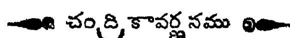
తే. బొమ్మ యనుపేరియగసాలె పూఁటచెలిని
గోరి యలరించుటకుఁ జదల్గుదుటఁ గాఁచి
నీటముంచినమేటివన్నియపసిండి
పూదె యనఁ గ్రుంకుఁగడలిలోఁ బ్రొద్దు వ్రాలె. 3

తే. రేవెలందుకఁ బెండ్లాడ రిక్కరాయఁ
డేఁగు దేఁగలఁడని వేల్పుటిగురుఁబోండ్ల
గములు గట్టినక్రొత్తచెంగలువకోక
గము లనఁగ సంజకెంజాయ లమరె మింట. 4

క. బలితంపుసంజకెంజా
యలు నిద్దపుమావిచిగురు లని చేరి తమిం
గలయంగాఁ బర్వెనకో
యిలమూఁక లనంగఁ గడల నిరులు దనర్చెన్. 5

క. మరుఁడు దెరువరుల నెల్ల
న్వైరపునఁ దీర్పంగఁ గోరి విరివిగఁ గఱిదే
వరయడుగున నిడుమల్లియ
విరు లనఁగా రిక్క లెసఁగె వేలుపుఁ ద్రోవన్. 6

క. తామరలు ముడిఁగె జక్కవ
చామలకు న్వెతలు పర్వెఁ జక్కఁగఁ బదుపుం
గోములులకు బోజుఁగులకును
నేమం బొనగూడె నపుడు చెప్పఁగ నరుదై. 7

చంద్రికావర్ణనము

తే. తనర మగమానికపువాలుదాల్పుజోదు
వేడుకలు మీఱ నాఁడు మేల్మేడమీఁద
గొనబుమీఱెడు నపరంజికుండ యనఁగఁ
దూర్పుగుబ్బలిపైఁ దోఁచెఁ దొగలఱేఁడు. 8

క. మినుఁగొలకునఁ బూచినచ
క్కనిచెందొవ యనఁగఁ దనరెఁ గలువలదొరలోఁ
గననయ్యెఁ గప్పు మది క
త్తినవేడుక నుండుగండుఁదేఁటి యనంగన్. 9

వ. అంతఁ గొఱంత యింత లేక జగం బంతయు నిండి పిండిచల్లిన
తెఱంగునఁ బొంగారుచు దెఱపి లేక తఱపివెన్నెలలు గాయఁ
దొడంగినం గడంగి నింగిముట్టిన సంతసంపుటగ్గలికల డగ్గ
ఱించి యొక్కుమ్మడిఁ బొక్కుచు గ్రక్కునమెక్కియు మెక్కి
యక్కజంపుమక్కువలం జొక్కి చిక్కక చక్కెరవిలుదాల్పు
బవరంబులం దవిలి చెన్నారు వెన్నెలపులుఁగుల మొత్తంబు
లును వెన్నెలపులుఁగులమొత్తంబుల బిత్తరంపుంబనులకు

మెత్తఁబడి క్రొత్తవగఁ దత్తఱింపుచుం దమతమవేడ్కకత్తెల
నత్తుకొని పూవుబెత్తులవ్రేటులాడుచు విచ్చలవిడిం దిరుగు
బోజుంగులును బోజుంగుల నొక్కెడకుం బనిచి వగలం దగిలి
మగల నెదిరించి కొంచక మంచిగందంబు లలఁది వలిపంపుఁ
దెలిపలుచలు ముసుంగు లిడి దొసంగు లఱి వెసం గదలి
యుక్కళకుం దాఱు చెడిపజవరాండ్రం గని తమజవరాండ్ర
నెదలం దలంచి యొల్లన సుల్లంబులు దల్లడిల్ల నుస్సని
నొమ్మసిలం బాఱు తెరువరులును దెరువరుల గెలువం దరలు
మరునకుం దఱియనుకమ్మరీఁడు వెరవునం జేసి యునిచిన కఱకు
టమ్ములగుంపుల సొంపునం బెంపాఱు కలువక్రొవ్విరులును
గలువక్రొవ్విరులవయి మునరి కొసరి తీఁగపసగలపూఁదేనె
లాని పెల్లుగం ద్రుళ్లు గండుఁదుమ్మెదలును గండుఁదుమ్మెదల
రొదలు చెవుల నాట బీఁటలగుడెందంబులతోడ గాటంపు
మరునాటలకుఁ దివురు కోమరుంబాయంపుందుటారికత్తియ
లును తుటారికత్తియలసిబ్బెంపుగబ్బిగుబ్బల కెన యనం
దగి సొంపు గలిగి వెత లొనర్పు జక్కవపెంటి కూటువలును
జక్కవపెంటి కూటువలపాటు గనుంగొని వెఱచి పాల
యలుకలు మఱచి పఱచి మగల నిఱియం గౌఁగిలించి
కొనుముగుదపూఁబోఁడులును ముగుదపూఁబోఁడులనిద్దంపు
ముద్దుమొగంబులకు దొరగానిసిగ్గునంబోలె ముడుంగఁ
బాఱిననెత్తమ్ములును నెత్తమ్ములకొలంకులం దలంకక దుంప
దూండ్లు మెసవి విసువక కూఁత లిడుకొదమరాయంచబారు
లునుం గలిగి పుడమియొల్ల మొల్లం బగుచల్లదనంబున

నుల్లసిల్లుచుండె నప్పు డాగొల్లరాకన్నియ యొన్నరానివల
వంతలఁ బొరలుచుండె నట్టియెడ. 10

— నీలను మన్మథుఁ డేచుట —

క. ఇరుపంకలఁ దన్నుఁ బొదవి
గొరవంకలుఁ దుమ్మెదలును గోయిలలుం ద
క్కరిచిలుకలుఁ బురిపులుఁగులు
గొరగొర రా మరుఁడు వెడలెఁ గొమ్మః గలంపన్. 11

వ. అట్లు వెడలి. 12

మ. కడిమిం జిల్కపిసాళిజక్కి నెదురెక్కం జివ్వనం దోలి బ
ల్వెడవింట న్ననువాఁడిపూములుకు లోలిం గూర్చి బిట్టార్చి
నెవ్వడిఁ జేకొల్దిగఁ దీసి డాసి మరుఁ డవ్వాల్గంటిచన్దోయి నె
న్నడుచక్కిఁ గుఱిచేసి యేసెనదరంటం గాఁడిమై సోలఁగన్.

చ. తలిరుఁజిరావజీరుబలుదాడికి నోడి కడంక దక్కియ [యుక్
క్కులుకుమిటారి డెందమునఁ గొందలమందుచు నప్పు డెంత
వలపులవెచ్చ హెచ్చఁ జెలువం బగునమ్మెయిఁ గ్రాల సోలుచుక్
గళవళపాటుతోఁ జెలిమిక త్తెల దూఱుచునుండి వెండియున్

సీ. తులువరాచిలుకమూఁకలహాళాహాళులకుఁ
బాఁపమేపుడుఁబుల్గుబారురొదకు
జమిలిముక్కాలిపిసాళిబల్మ్రోఁతకుఁ
గొదమకోయిలచాలుగోలగోలలకు
గద్దఱిగొరవంకగములచప్పుడులకుఁ
బొగరుటంచలపల్కువెగటులకును
వలినాలిగాడ్పుబోదల హెచ్చరికలకుఁ
జలివెల్గుదుదుటువెన్నెలలసెగకుఁ

తే. దొడరి బడిబడి వెడవింటఁ గుడియెడమల
నదరి పడినేయుకతి వేల్పుఁగొడుకుదుడుకు
టంపజడివానసోనల యలజడికిని
మిగుల నెద నొడి యాడు నమ్మించుఁబోఁడి. 15

మన్మథదూషణము

తే. అలరువిలుకాఁడ! బలుసిరి గలిగినట్టి
దొరకొడుకనంచుఁ బొగరునఁ ద్రుళ్లుకొనుచుఁ
దెఱఁ గెఱుంగక ముఁగుదలఁ దెరువరులను
బూని యేతువె నీపూన్కి బుగ్గిగాను. 16

క. పొరపొచ్చెంబునఁ బలుమఱు
విరిఁబోఁడుల నెల్ల మిగుల వెతవెట్టుదు నీ
దొరతనము ద్రుంగిపోవను
మరుఁడా! నీచేతివిల్లు మంటం గలయన్. 17

చ. తలఁపఁగ ముజ్జగంబులకుఁ దల్లియుఁ దండ్రియు నైనలచ్చికిం
బులుఁగుహుమావజీరునకుఁ బుట్టినదిట్టవు నీకు నెల్లరుం
గలయఁగఁ దోడఁబుట్టువులుగారె? యయో! నెనరింత లేక లేఁ
జిలుకలకొల్కులం గలఁపఁ జెల్లునె పెల్లుగఁ బచ్చవిల్తుఁడా!

ఉ. కన్నులవింటివాఁడ! తిగకన్నులదేవరతోడఁ బోరి ము
న్బన్నమునొంది మేఁదొఱఁగుపట్టున నెక్కడడాఁగిపోతివొ నీ
మన్నికెకంబు నేఁడు కొఱమాలినకోయిలచిల్కమూఁకలం
బన్నగఁ గూడి చేడియలఁ బాములఁ బెట్టెదు పోటుబంటవై.

చంద్రదూషణము

చ. బలితపుటామునం దమియుఁ బర్వఁగఁ గైకొని యొజ్జముద్దియం
గలసిన దోసకారి వని కాదె నినుం గని తమ్మికొమ్మని

చ్ఛలు దలపంచుచుండు ? నదిచాలదొ యాఱడినీకునెంతకుం
జలువలతేఁడ ! నీసపురు సన్నము గా నీఁక నిందు రాకుమీ.

ఆ. కొంకులేనివెతలఁ గొందెడిముగుదల
డంకతనము మీఱి జంకు లేక
బింకమునఁ గలంచె దింక నెన్నఁడు నీకు
వంక గల్గదోటు జింకతాల్ప ? 21

తే. కటకటా ! మున్ను ముక్కంటికంటిమంట
చేత బూదైన మరునకుఁ జెల్లుఁగాని
తడవు మనియెద నచుకోర్కి నడరు నీకు
జాడయే చేడియల నేఁచఁ జందమామ ! 22

వసంతాదులదూషణము

క. చెలువుగలవాఁడ వంచును
జెలువల నలయింప నీకుఁ జెల్లదయో నీ
చెలువెల్లఁ జెట్లపాలుగ
నలరుజిరాజోదుతోడ ! యామనితేఁడా ! 23

క. జత లేనిపూవు గల్గుట
కతివలపై బెల్లు రేఁగి యలజడి మీఱి
న్వెత పెట్టుదువే యిఁక నీ
బ్రతుకు బయ ల్గాను నాలిపయ్యెరకుత్తా ! 24

తే. మున్ను కొన్నాళ్లు పలుగాకిమూఁకలోనఁ
గలసిమెలఁగిన తెఱఁగెల్ల గానిపింపఁ
జేడియలమీఁద గ్రుడ్డెత్తి నేయరాకు
కోయిలా ! యింక నీయిల్లు కూలిపోను. 25

క. నేటుకొని పండ్లు గొఱుకుచుఁ
జీటికిమాటికిని గసరు చిలుకం జిలుకా!
బోటుల నలయించెదు నీ
గోటాపన యెన్నఁ డింక గూఁటం బడునో. 26

తే. తలిరుఁబోఁడులడెందము ద్రల్లడిల్లఁ
గూఁక లిడుకొంచు నెంతయుఁ గొఱఁతలేక
యాగడంబునఁ బురివిచ్చి యాడెదేమి
యక్కటా! నెమ్మి! నీయాట యడవిఁ గలయ. 27

క. నెమ్మదిఁ బలుమఱు మొరయుచుఁ
గమ్మనిపూఁదేనె లాని కడుఁ గ్రొవ్వి యహో
గొమ్ములఁ గలఁపగఁ జూచెదు
తుమ్మెద! నీత్రుళ్లు పెద్దతుప్పలఁ బట్టన్. 28

తే. తవిలి పలుమఱుఁ జెవులు చీఁదఱఁ గొనంగ
బిట్టు మొరసెదు వసత్రాగినట్టు లిట్టి
గట్టివాజాడ లెట్టుగాఁ బట్టువడియె
బెట్టుగా నిన్ను వెసఁ జెఱఁ బెట్టి యిడను. 29

వ. అని మఱియు మఱియుఁ బరికించి చెఱకువిలుకానికఱకు చులుకుటలరుములికిమొత్తంబులకు నంతకంతకు నగ్గలంబగు వలవంతసెకలఁ గ్రాఁగి వేఁగి సైఁప రాకున్న డిల్లపడి మెల్లన సొమ్మ సిల్లిన. 30

చెలికత్తెలు నీలకు శైత్యోపచారంబులు సేయుట

క. చెలు లెల్లఁ దల్లడిల్లుచు
వలగొని దరి నిలిచి యకట వలవంతసెకల్

బలు వయ్యెఁ దలిరుఁబోఁడికి
వలిపను లేక సరగఁ జేయవలె నని మఱియున్. 31

ఆ. కప్ర మూఁడి మంచిగంధంబు మెత్తి ప
న్నీరు చిలికి తూండ్లు నించి వలపు
గ్రమ్ముపూలవిసనకఱ్ఱచే వీచుచుఁ
జివురుసెజ్జమీఁదఁ జేర్చి మఱియు. 32

తే. ఎన్నరానట్టిచలిపను లెన్ని యేనిఁ
జేయ మే లందులను లేక నేఁగిఁ బొందు
చున్నకన్నియ మెల్లన నుస్సు రనుచుఁ
బొరలి యిట్లని పలికె నబ్బురము మీఱ. 33

సీ. నిద్దంపుఁబాన్పుపై నిప్పులతునియలు
నింపఁ జెల్లునె మీకు నెలఁతలార!
యెడనెడ విసము గ్రక్కెడుపాములనునొడఁ
గూర్పఁ జెల్లునె మీకుఁ గొమ్మలార!
కళపెళనుడుకు చక్కనినూనియల్ మీఁదఁ
జిల్కఁ జెల్లునె మీకుఁ జెలియలార!
మేనఁ బొక్కులు పొక్క మెదియించి సున్నంబు
మెత్తఁ జెల్లునె మీకు మెలఁతలార!

తే. కటకటా! నేఁడు పగ దీఱ నిటులు గలఁప
వలయునే యంచుఁ బలుమఱుఁ గలవరించు
నలరులును దూండ్లుఁ బన్నీరు వలపు గలుగు
చలువసిరిగంధమును గాంచి కలువకంటి. 34

ఆ. చానలార! యిపుడు జంటారుమేనులు
దాల్చి మిగుల సెగలఁ దరల నెండ

గాయ సాగె నేమి గాములతేఁ డని
చెలువ మిగుల నలుకఁ దలఁకి పలుకు. 35

— నెలఁతలు మన్మథపూజసేయుట —

ఆ. అట్లు గళవళించు నతివను గనుఁగొని
యనుఁగుజెలులు వెఱచి యహాహా! వలపుఁ
గాఁక బలిత మయ్యెఁ గ్రొల్లంటి కిఁక మరుఁ
గొలువకున్న మేలు గూడ దనుచు. 36

సీ. నునుఁగ్రొత్తసిరిగందమునఁ దిన్నె యొనరించి
చెలువుగొజ్జెఁగనీటఁ గలయ నలికి
పలువన్నె లలరఁ గప్రపుముగ్గులను బెట్టి
పసమించు చెఱకుఁగంబములు నిలిపి
పరువంపుమల్లెక్రొవ్విరులపందిరి వ్రేసి
తళుకుగేదఁగిరేకు దళ్లుగట్టి
తొగలఁ జెంగల్వలఁ దోరణంబులు గట్టి
మేలుముత్యాలజాలీల నుంచి
తే. తమ్మిపూమిద్దెగద్దెపైఁ గమ్మవిల్తు
నిమ్ముగా నిల్పి యెమ్మెను గొమ్మ లెల్లఁ
గ్రమ్ముకొని పెక్కులాగుల దొమ్మిగూడి
పూజ లొనరించి యి ట్లని పొగడి రపుడు. 37

తే. మ్రొక్కెదము నీకుఁ జక్కెర లుక్కెఱలును
మెక్కి నిక్కుచు మిక్కిలి చొక్కుతొగరు
ముక్కు బల్పక్కిజక్కిపై నెక్కి జగము
లుక్కు మెఱయంగ గెలుచుచు నుండుజోద. 38

లయ. తుమ్మెదలు నాలిపలి తెమ్మెరలుఁ గోయిలల
దిమ్ములును జిల్కలును నెమ్మిగములు న్గా
టమ్ముగఁ బొరింబొరిని గ్రమ్ముకొని గొల్వఁ జెలు
వమ్మున బయల్వెడలి కమ్మనగు వింటం
దమ్మివిరిముల్కి బెడిదమ్ముగ సమర్చి పడిఁ
జిమ్మి కడిమిన్నగల నిమ్ముగను ఱొమ్ముల్
గ్రమ్మి కరఁగించుచును గొమ్మలనుగూర్చు నిను
నెమ్మదిని గొల్తుము తిరమ్మయినబత్తిన్. 39

క. వలరాయఁడ! నీ బెడిదపు
టలరుందూపులకు వెఱతు రఁట నల్వయుఁ గ్రొ
న్నెలతాల్పును నీకఁ బెఱవా
రలఁ గలఁచుట యేమి యబ్బురం బరయంగన్? 40

క. గోలపయి న్వాలారుం
గోలలఁ బరఁగించి ఘరులు గొల్పుచు మిగులం
దూలించుట కీకఁ దాళం
జాలము నీయాన యో మొసలిడాల్వేల్పా. 41

క. అని యనుఁగు లెల్ల నిత్తెఱఁ
గున వెడవిల్కాని వేఁడుకొన నపుడా క్రొ
న్ననఁబోఁడి కొంత డెందం
బున వెత చల్లారఁ దాల్మి పొరయుచు నుండెన్. 42

వ. అంత. 43

ప్రభాతవర్ణనము

చ. పులుఁగులు గూసె జక్కవలు పొందుగ డాసె బొజుంగు
మూఁకకుం, బొలుపులు వాసె రిక్కగమి పోఁడిమి మాసెఁ

బిసాళితుమ్మెదల్, గొలుసుల మ్రోసెఁ జీకటులు గొబ్బున
మాసె హారుండు తుంటవిల్, బలువడి నెక్కుఁ దీసెఁ దొగ
పై దలియుం గను మూసె నెంతయున్. 44

ఆ. ఇరులగొంగ తమ్మివిరిఁబోఁడిపగ కాఁడు
చదలుమానికంబు జగముకన్ను
వేఁడివేలు పినము వేఁటాడు పోటరి
ప్రొద్దు తూర్పుమలను బొడమె నపుడు. 45

తే. తెల్లవాఱుట గన్గొని యొల్లవారు
గొల్లవారింట వేడ్క గన్గొనఁగ వలయు
నంచు మేల్కాంచి తఱిచెయ్వు లన్నిదీర్చి
గీము లలరించుకొనిరి కోర్కెయుఁ జెలంగ. 46

గొల్లదొర తనపట్టుల నలంకరింప నియోగించుట

ఆ. అపుడు గొల్లనాయఁ డందంబుగాఁ దన
నట్టు లలరఁజేయునట్టుగాను
నేర్పు గల్గువారి నేర్పరించినఁ జాల
నెలమితోడ వార లెల్లఁ గడఁగి. 47

సీ. తెలిముత్తియపుఁబందిరుల నెల్లెడల నిల్పి
నలు వొప్పఁ దొగదోరణములు గట్టి
ముంగిళ్లఁ గప్పురంపుముగ్గు లిమ్ముగఁ బెట్టి
తనరుగోడలను జిత్తరువు దిద్ది
పసిఁడితిన్నియల నొంపెసఁగఁ గస్తురి యల్కి
క్రంతలఁ బన్నీరు గలయఁ జల్లి
పట్టుఁబుట్టముల మేల్కట్టు లమర్చి తీ
విని బయళులను గొల్లెనలు వన్ని

తే. మఱియు దరి లేనిసొగసు లేమఱక చేసి
పలుదెఱంగులవాయిదమ్ములు సెలంగ
నిగురుఁబోఁడులు మగవాండ్రు నీడులేక
యరిది సింగారములుపూని యలరి రంతఁ 48

కుంభకనిపురికి గొల్లలు వచ్చుట

సీ. కిఱ్ఱుచెప్పులు గొప్పగిఱునామంబులు
మొలచెక్కుకత్తులు నిలువుసిగలు
కుడిముక్కుగ్రమ్ములు కురివెంద పేరులు
పిల్లఁగ్రోవులు మేటిపల్లెత్రాళ్లు
లాసుగట్టుపంచెలు బెరసుఁబచ్చడములు
గార్కొన్న లోవంక కఱియొశల్లు
గుండప్రోగులు చిప్పగొడ్డండ్లు సెలగోల
లొప్పారుపలువంకయుంగరములు
తే. గలిగి గాటంబుగా నెల్లకడలనుండి
పెల్లుమీఱఁగ గిబ్బల పేఁచ మడఁచి
కోర్కు లిగురొత్తఁ గన్నెఁ జేకొనెద మంచు
మొల్లముగఁ జేరి రచటికి గొల్ల లెల్ల. 49

వ. అట్లు చేరినవారి కెల్ల గొల్లదొర యుల్లంబులు దనియ నోగిరంబులు వేగిరంబునం బెట్టించి వీడెంబులు గందంబులుఁ గోకలుం దోడవులు నిడి విడిదిపట్టుల నునిచె నంతకుమున్న పనిచినమానిసివలన నత్తెఱంగంతయు విని నందుండు యశోదయుఁ దాటసిడంబుజోదును బుత్తడిదువ్వాలువదాల్పును బయనం బయి కదలి ప్రోల్కడచక్కి న్వచ్చుచుండి రయ్యెడ.

నందాదులు కృష్ణునితో వచ్చుట

తే. వీటఁ గల్గిననాఁడెంపుబోటు లెల్లఁ
గూటువలు గూడి జన్నంపుగూటిదొరల
మాటకయి మేనువూనిన మేటివేల్పుఁ
దేటగాఁ జూచుకోర్కి నచ్చోటఁ జేరి. 51

సీ. వీఁడెపో యేప్రొద్దు వ్రేపల్లెలో గొల్ల
మగువల వలపించు సొగసుకాఁడు
వీఁడెపో చెలరేఁగి విసపుఁబాలిడుతాఁగ
రక్కసిఁ దునిమిన యుక్కుఁదునియ
వీఁడెపో నందునివిరిఁబోఁడిముందర
మొనసి చిందులుత్రొక్కుముద్దులాఁడు
వీఁడెపో బండితోల్వేలుపు నుంకించి
పిండిగాఁ దన్నినదండిజోదు

తే. వీఁడెపో వ్రేలగీముల వెన్నజున్ను
గములఁ గొల్లగ మెక్కినగండిదొంగ
యనుచు నుడువుచుఁ దెలిముత్తియంపుసేసఁ
బ్రాలు చల్లిరి వేడుక ల్బయలువడఁగ. 52

తే. అపుడు కుంభకుఁ డెదురుగా నరుగుదెంచి
యక్కకును బావకును మ్రొక్కి తక్కువారిఁ
గౌఁగిటను గూర్చి వేడుక ల్గడలుకొనఁగఁ
దనమనికిపట్టునకుఁ దోడుకొనుచు నేఁగి. 53

క. అందఱకును బోనమ్ములు
గందమ్ములుఁ దమ్ములములుఁ గడువడి నిడి తా

నందంబుగ డెందంబున
ముం దెన్నఁడు లేనియెలమి మురియుచు నుండెన్. 54.

—● కృష్ణునిరాక నెఱిఁగియాఁబోతులు విజృంభించుట ●—

సీ. ఆరేయి కల్లరియాలపోతులు పైఁడి
వలువదాల్పచటికి వచ్చి యెఱిఁగి
కినుకతో రెచ్చి దొడ్డిని గల్గుమూడ్పాఁడి
మొదవుల లేఁగలఁ బొదివి చాలఁ
గొమ్ములఁ గ్రుమ్మి లేఁ గోడెల నెడ్లను
దఱుపుల నెత్తురు నెఱయఁ బొడిచి
గోడలు గ్రోడాడి కోవెలల్ నుగ్గాడి
పందిళ్లు పడఁద్రోచి బండ్లు విఱిచి
తే. తలుపులు పగిల్చి గుడిసెలు దళ్లఁ గూల్చి
గొల్లవాఁడల నెల్ల గగ్గోలు పుట్టి
నాఁడువాండ్రను గుబ్బల నంతమందిఁ
గడఁగి తఱుముచు నెనలేని కడిమిఁ జూపె. 55

వ. అంతఁ దెల్లవాఱుటయు నయ్యాలుతేఁ డెల్లగొల్లకొమరులఁ బిలిపించి తనముద్దుఁబట్టిని దద్దయు సింగారించి తెచ్చిముందర నునిచి యందఱు విన ని ట్లనియె. 56

—● { కోడెలఁ బట్టువానికి నీలనిచ్చెద నని గొల్లలతోఁ గుంభకుఁడు చెప్పుట } ●—

ఆ. గొల్లలార! చెడుగుఁగోడెలఁ గంటిరె
జగము లెల్ల మ్రింగఁ జాలుకడిమి
నెసఁగుచున్న వెన్న నివి బొబ్బమెకములో
పులులొ యడవియేనుఁగులొ నిజంబు. 57

ఆ. పీనివలనఁ జాల వెతఁ గుందితిమి నేఁల
తేఁడు కినుక చేసి వేఁడి సూపె
నింకఁ బెక్కుమాట లేటికి వినుఁ డిదె
నిక్క మైనదిట్టు లొక్కపలుకు. 58

క. బలిమి దలిర్పఁగ నీగి
బ్బలఁ బట్టఁగఁ జాలు నేరుపరి కిపు డిత్తుం
జెలువముల ప్రోక యగు నీ
తలిరాకుంబోడి నెమ్మి దళుకొత్తంగన్. 59

క. అనిన విని గొల్లకొమరులు
నసఁబోఁడులమిన్నఁ గైకొనఁగ వలసినబి
ల్పును గోడెలఁ గెలువఁగ నో
పనిజడుపును గల్గి కాడుపడి యుండి రొగిన్. 60

— ఘోషవంతుఁడు గోడెలచేఁ జిమ్మఁబడి సొమ్మసిల్లుట —

వ. అయెడ ఘోషవంతుం డనునొక్కగొల్లకొమరుండు. 61

క. గిబ్బల గెల్చుట యిది యొక
యబ్బురమా! యనుచు బింక మాడుచు నపుడే
గొబ్బున లేచి బుజంబులు
దబ్బునఁ జఱచుకొని బల్లిదపుఁబిటు మెసఁగన్. 62

తే. తొడరి యిమ్మేటియాలపోతులను డాసి
పట్టుకొనఁబోవుటయు సవి బిట్టు గినిసి
కన్నులను నిప్పు లొలుకంగఁ గడఁగి వానిఁ
బొడిచె నన్నియుఁ జూపఱు బెదరి పఱువ. 63
అటువలెఁ బొడిచినఁ గనుఁగొని
దిట మింతయు విడక యతఁడు దీటుగఁ గడుముం

దటికిఁ జని యొక్కపోతును
దటుకునఁ బిడికిటను బొడిచెఁ దలనడుచక్కన్. 64

క. పొడిచిన నన్నియు నొక్క
మ్మడిఁ గడిమి దలిర్ప నతని మార్కొని కినుక
న్నిదుద మొనవాఁడికొమ్ములఁ
బుడమిం బడ వైచి పొడిచి పోరిఁబోరి మట్టెన్. 65

ఆ. మట్టి మిగుల నలుక రెట్టింప దవ్వగాఁ
జిమ్ముటయును దూలి సొమ్మసిల్లి
పడియె నతఁడు గిబ్బ పదు వంత గొల్లల
పైకి నుఱికి కడిమి బలిమిరాయ. 66

ఉ. కొందఱఁ బూని కొమ్ములను గ్రుమ్ముచుఁ గొందఱ మ్రగ్గఁ
ద్రొక్కుచుం, గొందఱఁ బెందొడల్ విఱిగి కోయని యా
ర్వఁగఁ గూలఁ దన్నుచుం, గొందఱ నేపుతోఁ దఱిమి గుట్టల
మెట్టలపా లొనర్చుచుం, జిందఱవంద రై పఱవఁ జేయుచు
గాటపులావుఁ జూపుచున్. 67

కృష్ణుఁడు బలరామునితో నక్కడెలకతఁ దెల్పుట

క. అప్పగిదిఁ బఱచువారలఁ
దప్పక చూచుచును మోముఁదమ్మిని జిఱున
వ్వొప్పార నపుడు వెన్నుఁడు
కప్పంబుట్టంబు వానిఁ గని యిట్లనియెన్. 68

తే. ఆలపోతులు గా వివి కాలనేమి
కొడుకు లేడ్వురుఁ దనచేత మడిసి తొంటి
సూడుఁ దీర్పఁగఁ బూని యిచ్చోటఁ బుట్టి
రిపుడు వీరి నడంచెద నేపుసూపి. 69

క. పగతుర నడఁచుటయుఁ గా బం
దుగులం గాపాడుటయును దోరం బరయం
దిగకంటికైన నిది కడుఁ
దగిలినమే ల్గాదె యింపు డెదం బరికింపన్? 70

——కృష్ణుఁడు కోడెలఁ బైకొని చంపుట——

క. అని పలికి వాని కెదురుగఁ
జనియె నపుడ వేలుపులును జడదారులు నిం
గి నిలిచి కనుఁగొనుచుండం
దన కెంతయు మేలు గోరి తద్దయుఁ బొగడన్. 71

క. చని యటఁ బసరపురక్కసు
లను బయికొని దోసకారులారా! కడుఁ గ్రొ
వ్వునఁ గలఁచితి రిన్నాళ్లును
బనివడి జగ మెల్ల నింకఁ బఱవక నిలుఁడీ. 72

క. కల్లరులై పెల్లొదవఁగఁ
బొల్లఁగ గొల్లలను బాఱఁ బొడుచుట గా దిం
కెల్ల తెఱఁగుల మిమ్ముం
జెల్లించెద వేల్పుగములు చెలఁగుచు నుండన్. 73

వ. అని యదలించి పలికిన నులికి యలుక రెట్టింప నద్దబ్బఱగిబ్బ
రక్కసు లేడ్వురునుం దొంటియొంటమి మేటిపెనంకువం
జెంగున నెగసి యుక్కున నొక్కుమ్మడి నతనిం దాఁకిన వ
బ్బలుమగండు గండుమీఱి లేగున్న యేనుఁగులపయిఁ దాఁటు
సింగంబు తెఱంగునం గడిసి యఱచేత మోరలు చఱచియుం
దఱిమి యురవడిఁ గొమ్ముల మొదల నులిమియుఁ దొడలు విఱి

చియు నడుము లవియం బిడికిళ్లం బొడిచియు వీఁపులు
మూఁపురంబులు నడచియు నెత్తురులు జొత్తిల్లం జేసియు
మఱియుం బెక్కులాగుల నొప్పించియుఁ జూపఱచూడ్కికి
వేడ్కగాఁ గొంతదడవు గడపి యంత. 74

క. పిడుగున కైన యనఁ దగుతన
పిడికిట నొక్కొక్కదాని బెడిదంబుగ నె
న్నడినెత్తు లవియఁ బొడిచిన
వడి నొక్కొక్కటియు నేల వ్రాలెం గోడెల్. 75

తే. అట్లు లొక్కొక్క పోటున నాలపోతు
లన్నియును వాత ముక్కునఁ గన్నుఁగవల
నెత్తురులు గార నీలిగి నేలఁ బడిన
నెల్లవారలు వెఱఁగంది రుల్లములను. 76

దేవాదులు మెచ్చి తత్సూచనల నెఱపుట

సీ. అత్తఱి వేలుపు లాకసంబున నుండి
వెన్ననిపయిఁ జాఁతి విరులవాన
గురియింప నచ్చర ల్గొమరొప్ప నాడిరి
గొల్లపెండ్లందఱు నుల్లసిల్లిరి
నందుండు గొమరునిఁ బొందుగాఁ గౌఁగిటఁ
బెనఁచి తద్దయును దీవన లొసంగెఁ
గుంభకుండును దనకోరిక యీడేఱె
నని చూచి సంతసంబునఁ జెలంగె

తే. నీలయును జాల ప్రేతలమేలువాఁడు
తనకు మగఁడయ్యె ననుచు డెందమున నుబ్బె

మఱియుఁ జూపఱులెల్ల వేమఱును మెచ్చి
పొగడుచుండిరి వెన్నునిమగతనంబు. 77

నీలకుఁ గృష్ణునకు బెండ్లి వర్తిల్లుట

ఆ. అంత గొల్ల పెద్దలందఱు నీలకు
వెన్నునకును బెండ్లి వేస నొనర్ప
వలయునంచుఁ బూని వలనొప్ప మూరుత
మొజ్జబాఁపనయ్య నొయ్య నడిగి. 78

ఆ. కాళ్ల గోళ్లు దీసి కన్నియకును బెండ్లి
కొమరునకును దలలఁ జమురు రాచి
నలుఁగు లిడఁగఁజేసి నలువొప్ప నయిరేని
నీరువోసి రపుడు పేరఁటాండ్రు. 79

కం. తొగసూడు గ్రుంకె దట్టం
బుగఁ జీఁకటు లొదవె రిక్క మొత్తము పొడమెన్
లగనమును డాసె నియ్యెడఁ
దగఁ బెద్దలు నైదువలును దద్దయు నెలమిన్. 80

తే. పలుతెఱంగులవాయిదంబులు సెలంగ
శీవితో నల్గడల దివ్వటీల్వెలుంగఁ
గన్నియను బెండ్లికొమరునిఁ గడఁగఁ బెండ్లి
తిన్నెమీఁదికి మెల్లనఁ దెచ్చి నిలిపి. 81

తే. పుడమివేల్పులు దొలిపల్కునుడువు లెలమిఁ
జదువుకొంచును దీవనల్ చాల నొసఁగి
సేసఁబ్రాల్ చల్ల వలిపంపుఁజీర యొకటి
చెలఁగి తెరవట్టి కాల్దొక్కఁ జేసి రపుడు. 82

ఆ. చాల వేడ్కఁ బొదవఁ గేలుఁదమ్ముల నంటి
యైదువలు కడంక నంది యిడఁగ
నెన్నరానికూర్మిఁ గన్నియయు నతను
గట్టుతాల్పు తాలిబొట్టుఁ గట్టె. 83

క. వెన్నునితలపైఁ గన్నియ
కన్నియతలమీఁదఁ జుట్టుఁగైదువుజోదుల్
సన్నపుముత్తెము లెలమిని
మిన్నక చేదూండ్ల నించి మించిరి మిగులన్. 84

క. చీరచెఱంగులు ముడి యిడి
కూరిమిఁ జిటికెనలు వట్టికొనఁ గూర్చి తా
రారంజోతిని గడు నిం
పారఁగ మ్రొక్కించి రప్పు డాలిన్ మగనిన్. 85

కృష్ణాదులకుఁ గుంభకుఁడు కట్నంబు లొసంగుట

సీ. అయ్యెడ గొల్లతేఁ డల్లున కెలమితో
ముత్తెంపుఁజొకట్లు మురువు లుంగ
రములు నేవడములు రతనంపుఁబావలు
గొలుసులు పదకముల్ జిలుఁగుఁజేల
లందలా లడపంబు లపరంజిగిండులు
జాలవల్లికలును జందువాలుఁ
బట్టెమంచంబును బఱపును బాలీసుఁ
జందుగుపెట్టెలు మందసములు
తే. గద్దెపీఁటలుఁ గపురంబుఁ గస్తురియును
బాఁడిమొదవులు మేలైన బఱ్ఱెయలును

నూడిగీలును వరవుళ్లు నాఁడె మైన
మంచిగంధంపుఁదున్కలు మించ నొసఁగి. 86

తే. కూరిమిమీరి వీరకానికి వీరకత్తి
యకును దోలువేల్పుగొంగయన్నకును మఱియుఁ
జుట్టములకెల్ల దొడవులుఁ బుట్టములను
గట్నము లొసంగెఁ గట్టలుగాఁగ నపుడు. 87

తే. జన్నిగట్లకు బట్లకు నెన్నరాని
పైఁడికట్నంబు లొసఁగి కబ్బంపుఁగూరు
పరులకును గాణలకుఁ బెద్దబాఁపలకును
లెక్కసేయక చీరలు రొక్క మిడియె. 88

నీలాకృష్ణుల నొక్కటి సేయుట

వ. ఇత్తెఱంగున నెల్లవారలు నలరునట్లుగాఁ బెండ్లి యొనర్చి యంత నొక్క మంచిమూరుతమున నాల్కగల నొక్కటి సేయఁ దలఁచి ప్రోడ లగునైదువరాండ్రఁ బనిగొల్ప వారు నయ్యెడ. 89

సీ. పగడంపుసకినలపట్టెమంచము దోమ
తెర విరవాది క్రొవ్విరులపాన్పు
సురమాలిబాలీసు సూతినిగవుసెన
జరబాజుచందువా సానపీఁట
కపురంపుబరణి చిల్కలదివ్వెకంబంబు
నిలువుటద్దంబు పన్నీటిక్రోవి
జవ్వాదిపక్కణి జాలవల్లిక పైఁడి
వీణె దువ్వెన వట్టివేళ్లసురఁటి

తే. తమ్మపడిగము మంచిగందంపుఁగోర
పచ్చికస్తురిపెట్టె సంపంగెనూనె
గిండులను గల్గి కన్నులపండువైన
పచ్చరాకట్టుగొనబుటుప్పరిగలోన. 90

ఆ. పెండ్లికొడుకు నిలిపి బిఱబిఱం గన్నెకు
సొగసు దిద్ది వేడ్క లిగురులొత్తఁ
బడకయింటికడకుఁ బరుగునఁ దోడ్కొని
చనుచుఁ బల్కి రపుడు సకియ లెల్ల. 91

తే. చెలియ! మును నీవు గోరినచెలువుఁ డిప్పు
డించువిల్కానిపని కెప్పు డెప్పు డంచుఁ
దివురుచున్నాఁడు పడకింటఁ దవిలి తమిని
బొద్దు జరుపకు మింకఁ జాల ముద్దరాల ! 92

క. అగ్గలపువలపునను మును
బెగ్గడిలుచు నుండి యిపుడు పెనిమిటితోడన్
డగ్గఱఁ బోయినయప్పుడు
సిగ్గేటికిఁ బోడమెనమ్మ చిత్తరుబొమ్మా! 93

సీ. ముగుద ! రమ్మని డాయ మగఁడు చీరినయప్డు
కదియక మార్మలంగెదవు సుమ్ము
వగకాఁడు మొరకొంగు దిగిచి సెజ్జకుఁ దార్ప
సడిగొట్టి వెనుకకుఁ జనెదు సుమ్ము
వెన్నుఁడు కపురంపువిడియం బొసంగిన
నొదిఁగి కైకొనక యుండెదవు సుమ్ము
చెలువుండు పయ్యెదఁ బొలఁగింప గమకింపఁ
గేలు మాటిడి పెనంగెదవు సుమ్ము

తే. సొగసుకాఁ డెదఁ గదియించి జొంటిమోవి
గంటిరొనరించి యిక్కువలంటి తుంట
వింటిబలుదంటపనులు గావించినపుడు
కడఁగి మెలఁగంగవలెఁ జుమ్ము కలువకంటి !

క. డేగ తెఱంగున బిఱబిఱ
సాగవలదె చెలియ వలపు సడిలేని దహా!
బాగారయెఁ గాఁపురం బిటు
జా గేటికిఁ బోదగదమ్మ చక్కెరబొమ్మా! 95

సీ. తడవయ్యె బిఱబిఱ నడవరాదె యటన్న
జెలిమీఁదఁ గన్నెఱ్ఱ చేసె దేమి ?
నెనరొప్పఁ జెంగట నిలిచి వీడినకొప్పు
దిద్దుకొ న్ననఁబోఁడిఁ దిట్టె దేమి ?
పడఁకతో వెలియాకుమడుపు లెమ్మను జేతి
కొసఁగెడితొయ్యలిఁ గసరె దేమి ?
నగుచు గంధము దెచ్చి మగని కలందు మ
న్నను బండ్లు గొఱుకుచుఁ గినిసె దేమి ?

తే. వాలుగంటిరొ! యిటువంటివారెకారె
చొక్క పెనిమిటికౌఁగిట దక్క పెనఁగి
పెక్కు తెఱఁగుల రాచిల్క జక్కిబోదు
పనుల గడిదేఱి ప్రౌఢలై తనరువారు. 96

క. ఓకలువకంటి ! మును మనుఁ
బైకొని బతిమాలి మగనిపజ్జ కిపుడు దే
రాకుండెదు సిరి వచ్చిన
వాకిఁకా లడ్డం బిడితియెదు మురువు దలిర్పన్. 97

ఆ. అనుచుఁ బలికి కలికినర్మిలిఁ దోడ్కొని
పడకయింటి కరిగి పడఁతు లపుడు
ముగుదచేతి విడెము మగనికి మగనిచే
విడెము ముద్దుఁజెలికి నిడఁగఁ జేసి. 98

క. చెలువుగ నీ కిపు డబ్బె
న్నలువుగ నీతళ్కుఁగుందనపుబొమ్మ యిఁకం
దలఁపునఁ గలిగిన తెఱఁగున
మెలఁగుఁడు వలపులు తలిర్ప మెలఁతయు నీవున్. 99

ఆ. గోల గాని మిగుల గాళకురాలు గా
దింతి నీకుఁ దక్కె నంత వేగి
రంపుఁబనులవలని రాయిడి వెట్టక
ముద్దుగుమ్మ నెమ్మి దిద్దుకొమ్ము. 100

తే. చెప్పవలసినలాగునఁ జెప్పినార
మింతె కా కిపు డెన్న మీ కిరువురకును
గలుగుకూర్ములు గనుఁగొన్నఁ దెలిపినట్లు
మెలఁగుదురె యంచు నగుచు నమ్మెలఁత లరుగ. 101

క. వెన్నుఁడు చిఱునవ్వునఁ దగ
గన్నియఁ జేపట్టి వలపు గ్రమ్మగ సొగసుం
గ్రొన్ననసెజ్జకుఁ దారిచి
వన్నియ దిద్దుచును మిగుల వలపు దలిర్పన్. 102

సీ. తెలిముత్తియపుసరుల్ దిద్దునెపంబున
గిబ్బచన్బొగడలఁ గేలఁ జెనకి

చెవులకమ్మలు చక్కఁ జేయుజాడల ముద్దు
చిప్పిల నిద్దంపుఁ జెక్కులంటి
మొలనూలు సవరించు వలనుగఁ గన్పట్టి
వలుఁదపిఱుందుఁ బొక్కిలియు నిమిరి
కపురంపువిడె మొసంగఁగ బోవులాగున
మొనసి చక్కెరమోవి ముద్దులాడి
తే. పువ్వుబొత్తులు దుఱిమెడి పాలువెలర్పఁ
గప్పు మీఱినబలితంపుఁ గొప్పుముట్టి
మెల్లమెల్లనె యొక్కింత మెలఁగ డెంద
మించువిలుదాల్పుచెయ్వుల కియ్యకొల్పె. 103

చ. కులుకుచుఁ దద్దయున్న దిని గూర్మి తలిర్పఁగ ముద్దుచిల్కచుం
బలుక వదేమి? యొమ్మెయిని బాగుగ గంద మలంద వేమి? కో
ర్కులు వెలయంగఁ గౌఁగిటను గూర్ప వదేమి? చలంబొ
నానయో, చిలుకలకొల్కి! యి బ్బెరపు సేయఁగ నే నొక
లాఁతివాఁడనే? 104

ఆ. పిన్ననాటనుండి పెనఁగుచు నాపయిం
గన్నె నీకు వలపు గలదు కదవె
చేరి వేఁడుకొనినఁ జెక్కులు పెట్టెదు
తాళరాదె యింకఁ దలిరుఁబోఁడి! 105

సీ. పరువంపుమారేటిపండు లెచ్చటఁ గన్నఁ
జెలి! నీదుకులుకుగుబ్బలె తలంచి
డంబారునెమ్మిపించెంబు లెచ్చటఁ గన్న
ననబోఁడి! నీదువేనలియె తలఁచి

తిర మొందఁ దేనియ పెర లెచ్చటను గన్నఁ
దెఱవ! నీతొగరువా తెఱయ దలఁచి
బెదరి పాటెడు లేటికదుపు లెచ్చటఁ గన్నఁ
గలికి! నీసొగసుఁగన్గవయె తలఁచి
తే. నిచ్చనిచ్చలుఁ గానలోఁ జొచ్చి మిగుల
నెచ్చరికల మెలంగుచు నిచ్చలోనఁ
గలఁగుచుండెద నెనలేని వలపు మీఱ
నింతి యింక జాగువలదు నన్నేలుకొనుము. 106

వ. అని నేర్పు దలిర్పం బలికి. 107

చ. జిలుఁగుఁబయంట నూడ్చి నునుఁజెన్నుటొయారపుఁజన్ను
దోయిపైఁ, గలప మలంది వాల్చెళుకుఁగన్నులు మూసిన,
నవ్వుకొంచుఁ బొక్కిలి వలకేల నంటి గిలిగింతలు గొల్పుచు,
మోవి యానుచుం, గలికిఁ గరంగఁజేసి బిగికౌఁగిటఁ జేర్చెను
వెన్నుఁ డత్తఱిన్. 108

తే. మఱియు వెఱగొప్పు చెలువంపు దెఱఁగుపనులఁ
గరఁగఁ జేయుచు నమ్ముద్దుఁగలువకంటిఁ
గలసి యెనలేని నెమ్మఁ జెలఁగుచుండి
గుడుసువాల్దాల్పు రేయెల్లఁ గడపి యంత. 109

నందాదిసహితుఁ డై కృష్ణుఁడు నీలతోఁ దనపల్లె చేరి సుఖించుట

తే. అత్తమామలయానతి యంది తోడఁ
దల్లిదండ్రులు నన్నయుఁ దవిలి రాఁగఁ
గుందనపుటందలములోనఁ గొమ్మ నిలిపి
యుల్లమునఁ బొంగుచును దనపల్లె కరిగె. 110

క. అరిగి తననగరిలోనికి
సరగునఁ జొత్తెంచి యపుడు సంగడికాండ్రం
జెరిమె గలపెద్దలను గని
యిరవుగ మన్నించి చాల నెమ్మెదలిర్పన్. 111

ఆ. అంత నీలఁ గూడి యింతంత యనరాని
సంతసంబు మీఱ జగము లెల్లఁ
బ్రోచుకొనుచు నెపుడుఁ బులుఁగుడాల్వేలుపు
తలఁకులేని సిరులఁ దనరుచుండె. 112

వ. అని నిరాబారిసింగంబులకెల్లఁ గతయెఱింగించిన వారలు
కొలందిలేనివేడుకలం దనరు చుండిరి. 113

ఉ. రిక్కలు మించు నద్దమును రేదొరయుం గపురంబుఁ బాలు
నుం, జక్కెరరాచపుల్చిలువసామియుఁ జందముఁ దూఁడు
మెపుడుం, బక్కిగముల్ జగానలువపట్టియు బొబ్బమెకంబు
వేల్పురా, జక్కియు నీడువోలినయసంబునఁ బాటిలు మేటి
దయ్యమా! 114

క. పుత్తడిమలవిలుకాఁడా!
గిత్తఘాలుమా నెక్కి హొయలఁ గేరెడు ఱేఁడా!
మత్తిల్లుమిత్తిసూఁడా!
బత్తిమిగులఁ గలుగువారి పాలిటివాఁడా! 115

తరళము—

చిలువపేరులు ఱొమ్మునం దలఁ
జన్నిక్రొన్నెలపువ్వునుఁ

మొలను బెబ్బులితోలుఁ గేలను
ముద్దుగుల్కెడి జింకయుఁ
నలువయాదలపుఱ్ఱ పళ్లెము
నల్లగుత్తుకయు న్మెయి
న్వాలపును న్వాలిబూదిపూఁతయు
వావిరిం గలవేలుపా! 116

గద్యము ఇది శ్రీమదుమారమణకరుణాకటాక్షనిరీక్షణాసంలబ్ధ సరసకవితాసామ్రాజ్యధురంధర ఘనయశోబంధుర కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్యపుత్త్ర బుధజనవిధేయ తిమ్మయనామధేయప్రణీతం బైన నీలాసుందరీపరిణయం బను నచ్చతెనుఁగుఁగబ్బంబునందు సర్వంబును దృతీయాశ్వాసము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1948

మనుచరిత్ర, సటీక, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో చిన్నసైజున మేలుకాగితములమీఁద ముద్రితము	...	5	0
మూసాన్నిళ్లముచ్చట, వే॥ ప్రభాకరశాస్త్రి	...	0	4
మార్కండేయపురాణము	...	3	0
మొల్లరామాయణము	...	1	8
యయాతిచరిత్ర, పొన్నిగంటి తెలగనార్య	...	1	0
భక్తిరసశతకసంపుటము I 20 శతకములు	...	3	0
,, II ,,	...	3	0
,, III ,,	...	3	0
నీతిశతకసంపుటము I ,,	...	3	0
యయాతిచరిత్ర, ఆకొండి వ్యాసమూర్తి	...	0	3
రత్నపరీక్ష, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0	4
రంగరాయచరిత్రము	...	0	12
రాజశేఖరవిలాసము	...	0	8
రాజయోగసారము, ద్విపద	...	0	6
రామరాజీయము	...	0	12
రామాభ్యుదయము	...	2	0
రుక్మిణీకల్యాణము, సటీక	...	0	10
రుక్మిణీపరిణయము, శుద్ధప్రతి	...	0	10
రుక్మాంగదచరిత్ర, ఏకాదశీమాహాత్మ్యము	...	1	8
లంకావిజయము (రావణదమ్మీయము)సటీక	...	1	8
వసుచరిత్రవిమర్శనము	...	1	4
వసిష్ఠజనకసంవాదము	...	0	8
వాసిష్ఠరామాయణము, ద్విపద	...	1	4
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిది	...	1	4

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ
నలచరిత్ర, ద్విపద, క్యాలికో బైండు	...	2	4
నిరంకుశోపాఖ్యానము	...	0	10
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	...	అచ్చు	
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము	...	0	6
నీలాసుందరీపరిణయము	...	0	12
పల్నాటివీరచరిత్రము	...	3	8
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది	...	2	0
డిటో వేంకటనాథరాజకవికృతము	...	2	0
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము	...	1	12
పారిజాతాపహరణము, చిన్నసైజు	...	1	0
,, సాంధ్రటీకాతాత్పర్యము	...	3	0
మనుచరిత్ర, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో చిన్నసైజున మేలు కాగితములమీఁద ముద్రితము		5	0
భాస్కరరామాయణము	...	8	0
రంగరాయచరిత్రము	...	0	12
రాఘవపాండవీయము, సటీక	...	4	0
రాజశేఖరవిలాసము	...	0	8
రాజయోగసారము, ద్విపద	...	0	6
రామరాజీయము	...	0	12
రామాభ్యుదయము	...	2	0
లంకావిజయము (రావణదమ్మీయము) సటీక	...	1	8
వాసిష్ఠరామాయణము, ద్విపద	...	1	4
బిల్హణీయము	...	1	4
రుక్మిణీకల్యాణము, సటీక	...	0	10
రుక్మిణీపరిణయము	...	0	10

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
చెన్నపురీవిలాసము	...	0	8
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	...	0	4
ఆంధ్రభాషాభూషణము, విమర్శతో	...	0	6
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, పద్యనిఘంటువు	...	0	3
,, టీకతో	...	0	10
,, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబనిఘంటువు, వగైరా టీకతో		2	0
ఆంధ్రభాషార్ణవము	...	1	0
కవిత్వతత్త్వవిచారవిమర్శనము	...	1	8
కవిరాజమనోరంజనము	...	1	4
కృష్ణదండకము	...	0	2
కృష్ణరాయవిజయము	...	0	12
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	...	0	8
డిటో గట్టుప్రభుకృతము	...	0	10
గయోపాఖ్యానము, పద్యము, రామనామాత్యునిది	...	0	12
డిటో ద్విపద, నాదిండ్ల గోపమంత్రి	...	0	8
గద్యపద్యసంగ్రహము, జ. వే. సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారిది.	...	0	12
,, గొత్తి సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారిది	...	1	0
గరుడాచలము-యక్షగానము, పెద్దచ్చు	...	0	3
గీతమంజరి, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము	...	0	4
చెన్నబసవపురాణము	...	2	8
జైమినీభారతము	...	2	8
తెలుగుసమస్యలు	...	0	3
దసరాపద్యములు	...	0	2
దశావతారచరిత్ర, పద్యకావ్యము	...	4	0
ధనాభిరామము ,,	...	0	12
దేశింగురాజుకథ (జంగంకథ)	...	0	8
ధ్రువోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	10